

Mötesbok: För- och grundskolenämnden (2024-06-20)

För- och grundskolenämnden

Datum: 2024-06-20

Plats: Saluten, Stadshuset

Kommentar:

Dagordning

Tid: 20/6 2024 kl. 09.00-13.00, Lokal: Saluten, Stadshuset

Upprop

Val av justerare

Beslutsärenden

55/24 Fastställande av dagordning och fråga om jäv - FGN juni	3
56/24 Kommunrevisionens grundläggande granskning 2024	5
57/24 Nämndinitiativ från Moderaterna - Skolfrånvaro	9
58/24 Ramjustering - Licenskostnader - Interna affärer	12
59/24 Yttrande över internremiss - Umeå kommuns reviderade energiplan	15
60/24 För- och grundskolenämnden - Sammanträdesplan 2025	72
61/24 Delegationsbeslut och anmälningsärenden - FGN juni 2024	75

Informationsärenden

62/24 Utbildningsdirektören informerar	98
63/24 Förskolestruktur	99

Tjänsteskrivelse

2024-06-05

För- och grundskolenämnden

Diariennr: SK-2024/00006

Fastställande av dagordning och fråga om jäv – FGN juni 2024

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar:

-att fastställa dagordningen

-att till protokollet notera att ingen person är jävig

Ärendebeskrivning

Föredragningslista till för- och grundskolenämndens sammanträde finns som bilaga och eventuella ändringar noteras. En jävig person får varken delta i handläggningen av ärendet eller vara närvarande vid nämndens behandling av ärendet.

Beslutsunderlag

Bilaga - föredragningslista

Beredningsansvarig

Annelie Holmlund, nämndsekreterare

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

För- och grundskolenämnden

Tid: Torsdagen den 20 juni 2024 kl. 09:00

Plats: Saluten, Stadshuset

Upprop

Val av justerare

Beslutsärenden

- 1 Fastställande av dagordning och fråga om jäv - FGN juni
- 2 Kommunrevisionens grundläggande granskning 2024
- 3 Nämndinitiativ från Moderaterna - Skolfrånvaro
- 4 Ramjustering - Licenskostnader - Interna affärer
- 5 Yttrande över internremiss - Umeå kommuns reviderade energiplan
- 6 För- och grundskolenämnden - Sammanträdesplan 2025
- 7 Delegationsbeslut och anmälningsärenden - FGN juni 2024

Informationsärenden

- 8 Utbildningsdirektören informerar
- 9 Förskolestruktur

Tjänsteskrivelse

2024-06-04

För- och grundskolenämnden

Diarienumr: SK-2024/00314

Kommunrevisionens grundläggande granskning 2024

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att till protokollet notera att nämnden genomfört dialog med kommunrevisionen.

Ärendebeskrivning

Som ett led i kommunrevisionens grundläggande granskning av för- och grundskolenämnden genomförs årligen dialog mellan revisionen och nämnden. Inför dialogen 20 juni 2024 har revisionen överlämnat frågeställningar för muntligt besvarande.

Beslutsunderlag

Bilaga: Revisionens frågeställningar

Beredningsansvarig

Annelie Holmlund, nämndsekreterare

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

Frågeställningar –dialog med för- och grundskolenämnden

20 juni 2024

- Resultatet per april 2024 visar på en budgetavvikelse om -8,1 mkr, med en prognos för helåret på -1,8 mkr. Av ekonomirapporten framgår att analys och anpassning av organisation pågår för att anpassa verksamheten till budget.
 - Vilka åtgärder har vidtagits/planeras att vidtas för att kunna möta de ekonomiska utmaningarna?
 - Innehåller prognosen några osäkerheter?
- Av ekonomirapporten framgår att befolkningsprognosen har reviderats ner ytterligare i prognosen per mars 2024. På vilket sätt bedömer nämnden att det kommer påverka verksamheten på kort respektive lång sikt?
- Vilka konsekvenser bedömer nämnden att de prioriteringar som gjorts utifrån tilldelade driftsmedel kommer att få för verksamheten och de barn/elever som berörs, bland annat avseende fritidshem?

- KS beslutade 2024-05-14 att uppdra till FGN och GVN att utreda för- och nackdelar med nuvarande förvaltningslösning.
 - Vad ligger till grund för uppdraget?
 - Hur ser nämnden på en tvåförvaltningslösning?

Diarienumr: SK-2024/00291

Nämndinitiativ från Moderaterna - Skolfrånvaro

Beslut

Ärendebeskrivning

Elmer Eriksson (M) har lämnat in ett nämndinitiativ gällande skolfrånvaro (bilaga).

I nämndinitiativet yrkar Moderaterna att ge förvaltningen i uppdrag att:

- att presentera en noggrann analys av frånvaron i Umeå kommuns grundskolor, inklusive en detaljerad statistisk uppdelning och kategorisering, samt att rapportera om vidtagna åtgärder för att minska den totala frånvaron.
- att genomföra en omfattande utvärdering av de åtgärder som har implementerats för att bekämpa problematisk skolfrånvaro, inklusive en redogörelse för deras effektivitet och kostnader för nämnden.
- att identifiera eventuella specifika skolenheter som har haft svårigheter med att hantera frånvaro eller som av andra skäl upplever högre frånvaro jämfört med andra enheter, för att kunna ta målinriktade åtgärder.
- att undersöka om personalens kompetens vad gäller hantering av skolfrånvaro är tillräcklig och eventuellt identifiera behov av riktad fortbildning för att förbättra insatserna.
- att genomföra en noggrann uppföljning för att säkerställa att den rapporterade frånvaron överensstämmer med verkligheten, inklusive eventuella fall där lärare kan ha underrapporterat den faktiska frånvaron.

Beslutsunderlag

Bilaga: Nämndinitiativ

Nämndinitiativ om situationen gällande problematisk frånvaro i Umeå kommun

I verksamhetsrapporten för nämnden 2023 nämns det att främjandet av elevers närvaro i skola och förskola är ett prioriterat område, och att förvaltningen genomfört kompensatoriska åtgärder på flera nivåer, däribland utökad lovskola och läxhjälp. Ändock hade 8% av eleverna i grundskolan en frånvaro om 20% eller mer perioden januari – juni 2023. Därtill är målvärdet att andelen elever med mer än 15% frånvaro skall minska till 15% 2025, vilket vittnar om att frånvaron är högre idag.

I internkontrollplanen för 2024 har en risk identifierats att ”ökad frånvaro medför en risk att elever i behov av särskilt stöd inte tillgodogör sig kunskap eller fullföljer sin utbildning”. I verkligheten är det inte enbart de elever som har särskilt stöd som riskerar ett skolmisslyckande till följd av frånvaron, det påverkar samtliga elever.

En eskalerande skolfrånvaro är ett samhällsproblem. Det finns starka kopplingar mellan hög frånvaro och ökad kriminalitet, att frånvarande elever i högre grad mår psykiskt dåligt och att suicid-risken ökar, att elever som är frånvarande inte tillgodogör sig utbildningen och därav har sämre chanser att forma sitt liv.

Om eleverna inte är i skolan har det ingen betydelse för hur mycket samhället investerar i polis, rättsväsende, sjukvård eller i utbildning. Gängkriminella ser frånvarande elever som rekryter, sjukvården belastas av ungdomar med psykiska svårigheter och den legitimerade läraren kommer att föreläsa för tomma salar.

Skolfrånvaro är ett omfattande, komplext och globalt dilemma. Att av olika anledningar undvika skolan påverkar såväl den individuella eleven som samhället i stort. Fenomenet skolfrånvaro grundas i många diversifierade faktorer, varför det inte finns en enskild definitiv förklaring eller lösning till problemet. För att kunna motverka den negativa trenden av en eskalerande frånvarokultur krävs det därför en kartläggning och analys av de många bidragande bakomliggande faktorerna, vilket gör frågan alltmer komplex samtidigt som det synliggör och tydliggör att det inte enbart handlar om en ovilja att befinna sig i skolans lokaler och utföra de arbetsuppgifter som tillhör den förpliktigade skolgången. Ofta är problematisk skolfrånvaro en signal om att skolan brister eller att det finns ett bakomliggande, dolt problem; Genom kännedom om frånvarons diversifierade typer kan skolpersonal i samverkan med hemmen identifiera och arbeta med dessa (Gren Landell, 2018, s. 50).

Frånvaro delas traditionellt upp som antingen giltig eller ogiltig frånvaro, varvid giltig frånvaro ämnar fungera som en frigörelse från skolpliktens närvaroplikt då eleven är oförmögen att delta i undervisningen. Giltiga skäl för att frånvaro från skolan kan vara sjukdom, nära anhörigs bortgång eller liknande skäl då vårdnadshavaren rapporterar elevens frånvaro till skolan. Ogiltig frånvaro samlar samtliga övriga anledningar till att eleven inte befinner sig i skolan, med den största skillnaden att vårdnadshavaren inte meddelat frånvaron till skolan. Oavhängigt anledningen till frånvaron anses den vara problematisk då frånvaron skapar problem för elevens skolgång genom bortfall vid upprepade tillfällen och/eller då frånvaron är omfattande. Därav

har det ingen betydelse om frånvaron är giltig eller ogiltig, då även giltig frånvaro kan vara problematisk och ogiltig frånvaro kan vara oproblematisk. För att kunna avgöra huruvida bortfallet skapar problem för eleven krävs därför att all frånvaro registreras, kartläggs och analyseras (Gren Landell, 2018, s. 21).

Referenser:

Gren Landell, M. (2018). *Främja närvaro: Att förebygga frånvaro i skolan*. Stockholm: Natur & Kultur.

Med anledning av detta yrkar Moderaterna på att nämnden ger utbildningsförvaltningen i uppdrag:

- att presentera en noggrann analys av frånvaron i Umeå kommuns grundskolor, inklusive en detaljerad statistisk uppdelning och kategorisering, samt att rapportera om vidtagna åtgärder för att minska den totala frånvaron.
- att genomföra en omfattande utvärdering av de åtgärder som har implementerats för att bekämpa problematisk skolfrånvaro, inklusive en redogörelse för deras effektivitet och kostnader för nämnden.
- att identifiera eventuella specifika skolenheter som har haft svårigheter med att hantera frånvaro eller som av andra skäl upplever högre frånvaro jämfört med andra enheter, för att kunna ta målinriktade åtgärder.
- att undersöka om personalens kompetens vad gäller hantering av skolfrånvaro är tillräcklig och eventuellt identifiera behov av riktad fortbildning för att förbättra insatserna.
- att genomföra en noggrann uppföljning för att säkerställa att den rapporterade frånvaron överensstämmer med verkligheten, inklusive eventuella fall där lärare kan ha underrapporterat den faktiska frånvaron.

Elmer Eriksson, Moderaterna, ledamot i FGN

Philip Swärd, Moderaterna, ersättare i FGN

Tjänsteskrivelse

2024-05-27

För- och
grundskolenämndens
arbetsutskott

Diariennr: SK-2024/00317

Ramjustering - Licenskostnader - Interna affärer

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att föreslå kommunstyrelsen att bevilja en teknisk ramjustering från år 2025 om 2,7 mnkr från för- och grundskolenämnden till tekniska nämnden avseende Microsoft licenser.

Ärendebeskrivning

Innan borttagande av interna affärer låg kostnaden för licenser för Microsoft på utbildning vilket det fortsatt att göra även efter att nämndernas grunduppdrag tydliggjorts.

Det finns fortsatt ett behov av inköp av licenser från Microsoft. Ansvaret för tillhandahållande av licenser ingår inom tekniska nämndens (ITs) uppdrag och för att kunna tillhandahålla en hög säkerhet för hela Umeå Kommun föreslås att 2,7 mnkr ramjusteras från för- och grundskolenämnden till tekniska nämnden.

Ramjusteringen som föreslås utgå från budgeten på ca. 2,66 mnkr för Microsoft licenser i för- och grundskolenämnden år 2024 vilken överensstämmer väl med utfallet för året. Utöver det har indexering gjorts med 1,5 % i enlighet med prognostiserat KPIF för år 2025.

Beredningsansvarig

Sofia Öberg, ekonomichef

Beslutet ska skickas till

Anette Sjödin, SLK ekonomi
Sofia Öberg, ekonomichef utbildning
Tekniska nämnden
KS

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Umeå kommun

Protokollsutdrag

För- och grundskolenämndens arbetsutskott 2024-06-04

§ 38

Diarienum: SK-2024/00317

Ramjustering - Licenskostnader - Interna affärer**Arbetsutskottets beslut**

För- och grundskolenämnden föreslås besluta att föreslå kommunstyrelsen att bevilja en teknisk ramjustering från år 2025 om 2,7 mnkr från för- och grundskolenämnden till tekniska nämnden avseende Microsoft licenser.

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att föreslå kommunstyrelsen att bevilja en teknisk ramjustering från år 2025 om 2,7 mnkr från för- och grundskolenämnden till tekniska nämnden avseende Microsoft licenser.

Ärendebeskrivning

Innan borttagande av interna affärer låg kostnaden för licenser för Microsoft på utbildning vilket det fortsatt att göra även efter att nämndernas grunduppdrag tydliggjorts.

Det finns fortsatt ett behov av inköp av licenser från Microsoft. Ansvaret för tillhandahållande av licenser ingår inom tekniska nämndens (ITs) uppdrag och för att kunna tillhandahålla en hög säkerhet för hela Umeå Kommun föreslås att 2,7 mnkr ramjusteras från för- och grundskolenämnden till tekniska nämnden.

Ramjusteringen som föreslås utgå från budgeten på ca. 2,66 mnkr för Microsoft licenser i för- och grundskolenämnden år 2024 vilken överensstämmer väl med utfallet för året. Utöver det har indexering gjorts med 1,5 % i enlighet med prognostiserat KPIF för år 2025.

Beredningsansvarig

Sofia Öberg, ekonomichef

Umeå kommun

Protokollsutdrag

För- och grundskolenämndens arbetsutskott 2024-06-04

Beslutet ska skickas till

Anette Sjödin, SLK ekonomi

Sofia Öberg, ekonomichef utbildning

Tekniska nämnden

KS

Tjänsteskrivelse

2024-05-27

För- och
grundskolenämndens
arbetsutskott

Diarienum: SK-2024/00268

FGN: Yttrande över internremiss - Umeå kommuns reviderade energiplan

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att avge yttrande över Umeå kommuns reviderade energiplan enligt nedanstående förslag.

Ärendebeskrivning

Enligt Lagen om kommunal energiplanering ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Umeå kommuns övergripande målsättningar om klimatneutralitet tillsammans med översiktsplanens intentioner om en hållbar och transporteffektiv stad ställer höga krav på hållbar produktion och konsumtion av energi. För att nå kommunens ambitioner krävs en omställning mot ett robust energisystem som kan ses som en möjliggörare för omställning. Kommunens senaste energiplan antogs 2003. Sedan dess har mycket hänt i vår omvärld som inneburit att kommunen befinner sig i en ny situation där en fungerande och robust energiförsörjning är en förutsättning. Detta både utifrån ett förändrat geopolitiskt läge och med hänsyn till klimatkrisen som driver på industrins omställning och som verkar för en hög elektrifieringstakt.

Mot bakgrund av ovanstående finns anledning av att revidera tidigare energiplan/energiprogram för att tydliggöra det framtida energisystemets roll i omställningen mot våra gemensamma tillväxt- och klimatmål.

Förslaget har tagits fram i samverkan med kommunens verksamheter och bolag. Arbetsgruppen som jobbat fram förslaget består av kompetenser från Strategisk Utveckling, Umeå Energi och Näringsliv.

Remissförfrågan har gått ut till samtliga nämnder och bolag i Umeå kommun att inkomma med synpunkter på förslaget, särskilt vad gäller energiplanens innehåll och inriktning, senast den 28 juni.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2024/00268

Yttrande

För- och grundskolenämnden har valt att yttra sig över de förslag i energiplanen som är relevanta för nämndens ansvarsområde.

Inledningsvis ser nämnden positivt på revideringsförslaget då den syftar till att peka ut strategiska inriktningar för energisystem som möjliggör att kommunen når sina inriktningsmål och det framtida energisystemets roll i omställningen mot klimatmålen. Nämnden delar också förslaget på föreslagna påverkansområden med följande medskick:

I förslaget på energiplan framställs strategier för att möta Umeås energibehov enligt Umeås vision om tillväxt. Utmaningen är att ställa om från dagens energisystem till ett fossilfritt system år 2040. För att klara detta arbete anser nämnden det kan vara av särskild vikt att energiplanen kompletteras med en aktivitetsplan som tar avstamp i hur den beskrivna beteendeförändringen ska komma till stånd. Grunden för beteendet att hushålla med naturens resurser och minska klimatpåverkan utformas till stor del i skolan. Skolans läroplaner ger barn och elever insikter så att de själva kan medverka till att hindra skadlig miljöpåverkan och förstå hur samhällets funktioner och människans sätt att leva kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. Att bibehålla beteendet och agera utifrån dessa insikter i vuxen ålder kan vara svårt när det ställs mot andra intressen. Till exempel att välja tåg framför fossildriven bil trots att restiden ökar eller lägga tid på att laga sina saker trots att det är billigare att köpa nytt. Nämnden framhåller därför att energiplanen bör kompletteras med en aktivitetsplan som beskriver vilka åtgärder, med särskilt sikte på beteendeförändringar, som ska genomföras och av vem.

För- och grundskolenämnden ser också att en samordning med andra planer såsom åtgärdsprogram för Umeå kommuns miljömål 2022-2025 skulle öka energiplanens genomslagskraft då flera av miljöåtgärderna har beröringspunkter med energiplanens fokusområden. Arbetet med miljöåtgärderna har redan påbörjats och intern organisation skapats för att bland annat upprätta intern hantering av möbler i syfte att främja återbruk. I övrigt förespråkas att nyttja redan befintliga strukturer för verksamheternas eget arbete med avfallssortering, minskat resande samt samordnad varudistribution.

Beredningsansvarig

Maria Runarsdotter, kanslichef

Bilagor

Reviderad energiplan Umeå kommun

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2024/00268

Beslutet ska skickas till

elin.lindqvist@umea.se och märks med KS-2024/00386

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Energiplan Umeå Kommun

Energiplan Umeå kommun

Beslutad av:
Kommunstyrelsens
planeringsutskott
Dokumenttyp:

Diarienummer:
KS-2024/00386

Giltighetstid:

Datum och paragraf för beslutet:
2024-04-23

Dokumentansvarig nämnd:
Kommunstyrelsens planeringsutskott

Energiplan Umeå Kommun

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Inledning	3
Bakgrund och syfte	3
Lagkrav	3
Umeå Kommuns vision och Mål	4
Ett klimatneutralt Umeå 2040	4
Nuvarande Energisystem	5
Energiproduktion och Konsumtion	5
Framtidens energisystem.....	6
Umeås energiomställning	7
Omställningens fokusområden	8
Energiproduktion	9
CCU/CCS Dåva	10
Avfallshantering	9
Elektrifiering.....	9
Ett samverkande energisystem.....	10
Spillvärme.....	10
Passageraresor	10
Godstransporter.....	11
Byggnader	11
Robusthet och beredskap	12
Samhällsekonomi.....	12
Uppföljning och revidering	14
Miljöbedömning.....	14
Figurförteckning.....	15
Bilagor	15

Energiplan Umeå Kommun

Sammanfattning

Umeå kommuns energiplan fokuserar på strategier för att möta Umeås energibehov enligt Umeå kommuns vision och inriktningsmål. I och med klimatkrisen och förändrade geopolitiska förhållanden, syftar planen till att skapa ett robust energisystem. Den innefattar både nuvarande energisystem och ett scenario för framtiden, med ökad användning av förnybar energi, elektrifiering och effektivare energianvändning. Viktiga områden inkluderar förändringar inom transportsektorn, byggnadssektorn och avfallshantering. Planen lyfter behovet av samhällsomfattande engagemang och integrerade lösningar för att energisystemet ska vara en möjliggörare för omställning av samhället i linje med Umeå kommuns vision och mål.

Inledning

Bakgrund och syfte

Enligt Lagen om kommunal energiplanering ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Umeå kommuns övergripande målsättningar om klimatneutralitet tillsammans med översiktsplanens intentioner om en hållbar och transporteffektiv stad ställer höga krav på hållbar produktion och konsumtion av energi. För att nå kommunens ambitioner krävs en omställning mot ett robust energisystem som kan ses som en möjliggörare för omställning. Kommunens senaste energiplan antogs 2003. Sedan dess har mycket hänt i vår omvärld som inneburit att kommunen befinner sig i en ny situation där en fungerande och robust energiförsörjning är en förutsättning. Detta både utifrån ett förändrat geopolitiskt läge och med hänsyn till klimatkrisen som driver på industrins omställning och som verkar för en hög elektrifieringstakt.

Mot bakgrund av ovanstående finns anledning av att revidera tidigare energiplan för att tydliggöra det framtida energisystemets roll i omställningen mot våra gemensamma tillväxt- och klimatmål. Umeå kommuns tidigare energiplan kan utifrån beskrivna förutsättningar betraktas som inaktuell.

Syftet med Umeå Kommuns energiplan är att peka ut strategiska inriktningar för energisystemet som möjliggör att kommunen når sina inriktningsmål. Energiplanen omfattar Umeå Kommuns geografiska område och alla aktörer; företagare, organisationer och medborgare.

Lagkrav

Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska det i varje kommun finnas en aktuell plan gällande tillförsel, distribution och användning av energi. Energiplanen ska antas av kommunfullmäktige, verka för en minskad energianvändning och miljöpåverkan samt säkerställa en säker och tillräcklig tillförsel av energi. Denna energiplan är en revidering av Energiprogram för hållbar utveckling som antogs 2003.

Energiplan Umeå Kommun

Umeå Kommuns vision och Mål

Långsiktiga mål

Mål 1: Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050.

Social hållbarhet:

Mål 2: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden.

Mål 3: Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Klimatneutrala Umeå:

Mål 4: Umeå ska vara klimat neutralt till 2040.

Ett klimat neutralt Umeå 2040

Umeå kommun har antagit 5 mål för att minska klimatpåverkan, dessa är:

- Umeås konsumtionsbaserade klimatpåverkan minskar till 2 ton CO₂-ekvivalent per person till år 2040 och 1 ton till år 2050.
- Umeå ska vara klimat neutralt 2040, vilket innebär nettonoll¹ utsläpp av växthusgaser.
- Umeå kommunkoncern ska vara klimat neutral 2025, vilket innebär nettonoll utsläpp av växthusgaser
- Transporternas klimatpåverkan i Umeå ska minska. Det ska ske genom omställning mot fossilfri fordonsflotta år 2030 samt en ökning av hållbart resande.
- År 2025 är andelen resor med kollektivtrafik, cykel eller till fots tillsammans minst 65 procent av alla resor för boende inom Umeå tätort.

¹ Klimat neutralt Umeå innebär att senast år 2040 ska Umeå inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från Umeå ska vara minst 85 procent lägre år 2040 än utsläppen år 1990. (År 2030 Umeå stad enligt handlingsplan för Klimatneutrala Umeå 2030). Minskningstakten ska ske på ett sådant sätt att Umeå kommuns utsläppsutrymme inte överskrids. Utsläppsutrymmet utgår ifrån Parisavtalet och beräknas utifrån bästa tillgängliga forskning.

Energiplan Umeå Kommun

Nuvarande Energisystem

Energiproduktion och Konsumtion

Umeås nuvarande energisystem är i grunden byggt ur ett centraliserat perspektiv, med centraliserad energiproduktion för Värme och El som distribueras i robusta distributionsnät till de som använder energin i samhället.

Stornorrfors Vattenkraftverk är sett till producerad effekt Sveriges största och är den primära elproducenten i nuvarande system. Elnätet har hög tillgänglighet, där driftsäkerheten är lika prioriterad i tätort som i glesbygd. Umeås lokala energibolag har under lång tid systematiskt investerat i förstärkning och kapacitet. Därför har Umeå idag en mycket hög leveranssäkerhet i jämförelse med riksgenomsnittet. Dessutom var nätavgiften 2022 Sveriges tredje lägsta enligt den årliga kartläggningen i Nils Holgersson-rapporten.

Vind och solkraft står för en relativt liten del av elproduktionen i Umeå. Solceller har haft en kraftig tillväxt senaste åren men från låga nivåer.

De två kraftvärmeverken på Dåva är primära värmeproducent och förser Fjärrvärmenätet med energi för uppvärmning av 80% av Umeå. Övrig uppvärmning består av enskilda lösningar så som värmepumpar, biobränsle eller direktverkande el. Det finns även lokala fjärrvärmenät i Sävar och Hörnefors. Under 2022 levererades fjärrvärme från 57% återvunnet, 42% förnybart och 1% fossilt bränsle. Största spillvärmekällan i nuvarande energisystem är den spillvärme som tas tillvara från SCA Obbola och överförs till fjärrvärmenätet med värmepumpar.

Lokala transporter står för en betydande del av växthusgasutsläppen i det nuvarande energisystemet och här ligger det stora beroendet av fossila bränslen. Ca 84 % av Umeås användning av fossila bränslen används i transportsektorn vilket också Umeås fordonspark speglar där merparten använder bensin och diesel. Bränslen importeras till Umeå via Umeå hamn för att sedan distribueras till lokala tankställen. Nuvarande energisystem med data från 2019 presenteras i ett SanKey diagram i bilaga 1.

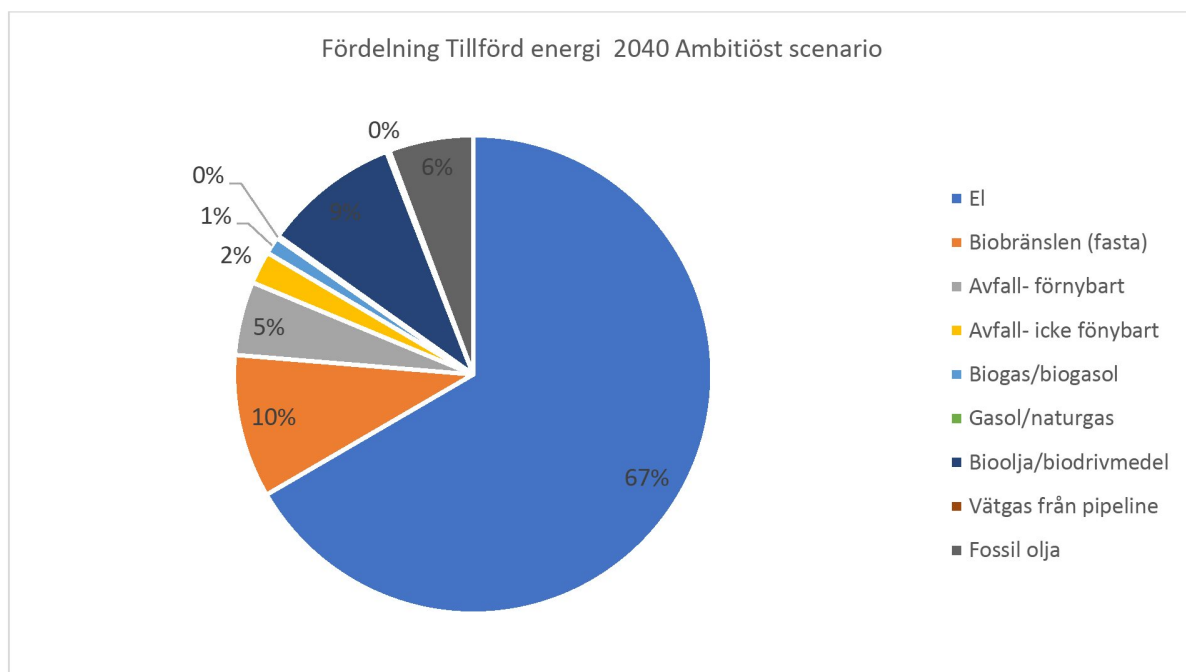
Energiplan Umeå Kommun

Framtidens energisystem

I det önskvärda framtidsscenarioet även kallat ”På väg mot klimatmålet – ambitiöst scenario” illustreras en framtidsbild av Umeås energisystem där vi lyckas med omställningen och är på god väg att uppnå kommunens inriktningsmål och det goda livet i storstaden Umeå.

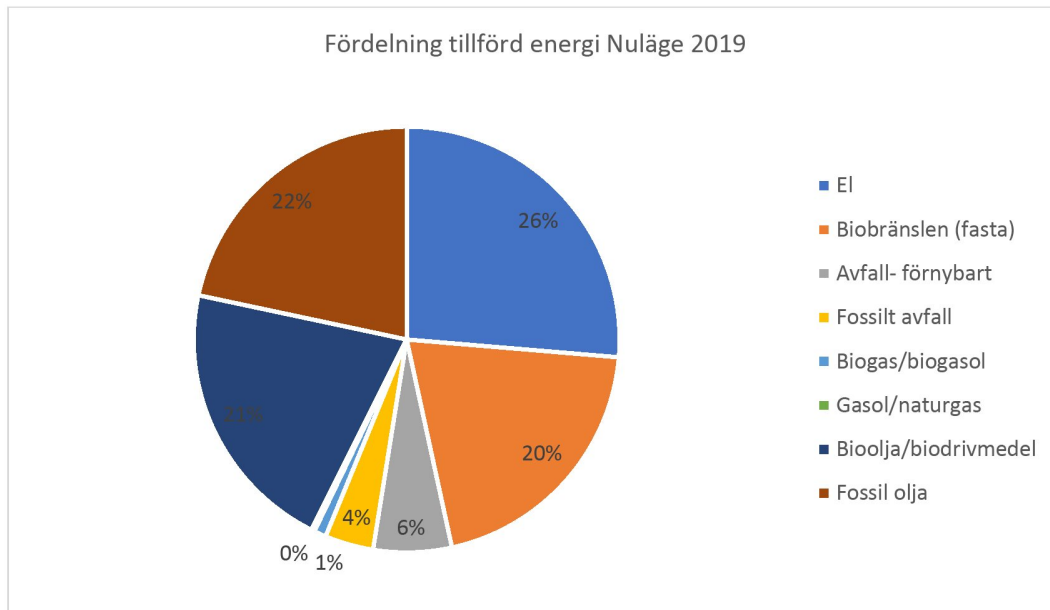
Umeå är en klimatneutral storstad med en stark inriktning på förnybar energi och smart stadsplanering. Grön mobilitet, bevarande grönområden och biologisk mångfald är självklara inslag i en trygg kommun där invånarna har ett cirkulärt förhållningssätt i vardagen. Staden är inkluderande och tillgänglig med fortsatt starkt fokus på jämställdhet och ekonomisk tillväxt som gynnar hela samhället. Umeå är en ledande stad för forskning och kreativitet vilket bidrar till en dynamisk och hållbar samhällsutveckling för alla i norra Sverige.

Den största skillnaden mellan det ambitiösa scenarioet och nuläget är den stora förändringen av elanvändning i samhället. Elanvändningen förväntas nästan fördubblas till 2040 där den procentuellt största ökningen av elanvändning sker i transportsektorn. I framtidsscenarioet reser Umeåborna nästan enbart med eldrift och vi reser smart med hälsofrämjande transportsätt. Elektrifieringen har också slagit igenom på bred front för arbetsmaskiner. Med omställningar som bidrar till utfasning av den fossila oljan förväntas behovet av den minska med cirka 75 %. Det totala behovet av tillförd energi till systemet är i paritet med 2019, trots att en ny energikrävande anläggning för produktion av elektrobränslen har tillkommit och en stadig befolkningstillväxt i linje med Umeås vision, 200 000 invånare. Detta beror till stor del på en effektivare användning av energi i Umeå.

Figur 1 Fördelning tillförd energi 2040 – Ambitiöst Scenario

Energiplan Umeå Kommun

Figur 2 Fördelning tillförd energi Nuläge 2019

I framtidsscenarioet ökar produktionen av fossilfri elenergi, en viktig pusselbit för att tillgodose den ökade elanvändningen i kommunen men även en ökning i resten av Sverige och Europa. Elektrifieringen av samhället innebär ett nytt läge för elsystemet som går från förvaltande till en expansiv fas på alla nivåer. All el som produceras i Umeå 2040 är 100 % fossilfri. Fossilfri och billig el är en viktig resurs och är en möjliggörare för omställning i samhället med bibehållen/ökad välfärd och konkurrenskraft.

Behovet av energi till uppvärmning av byggnader har i det ambitiösa scenarioet minskat trots en ökande befolkning tack vare ett samverkande energisystem och lokala lösningar i kombination med en hög renoveringstakt. Genom ökat nyttjande av spillvärme, tillsammans med ovan energieffektiviseringar minskar behovet av fjärrvärme med ca 30%. I nytillkomna bostadsområden återvinns lågtempererad spillvärme som kompletterar efterfrågan på traditionell fjärrvärme. Effektiv användning av energi är en viktig möjliggörare för omställning där rätt energi på rätt plats är nyckel i framtidsscenarioet.

En CCU process kommer uppföras i det klimatambitiösa scenarioet kopplad till kraftvärmeverken som samlar in CO₂ som en råvara för elektrobränsleproduktion. För att kunna producera elektrobränslen behövs vätgas (H₂) som i det klimatambitiösa scenarioet produceras i Umeå genom elektrolys. Elektrolys är en elenergi krävande process som i scenarioet står för 17 % av Umeås totala energitillförsel år 2040.

Umeås energiomställning

Energisystemets utveckling är avgörande för att Umeå ska uppnå inriktningsmålen till 2040. För att utreda konsekvenser (risker och möjligheter) för energisystems omställning från dagens energisystem till ett energisystem på väg mot klimatneutralitet har ett antal framtidsscenarioer tagits

Energiplan Umeå Kommun

fram. Framtidsscenariot med sikte på att Umeå kommuns vision och inriktningsmål om klimatneutralitet utgör grunden för utarbetad energiplan. Flertalet faktorer kommer att vara möjliggörare för en systemövergripande omställning mot hållbarhet. Dessa är framför allt beteendeförändring, teknisk utveckling och digitala lösningar som tillsammans med mod skapar framtidens hållbara energisystem.

Figur 3 Vår nödvändiga förändring

Omställningens fokusområden

I detta avsnitt presenteras ett antal fokusområden och tillhörande påverkansområden för dessa som Umeå behöver adressera för att möjliggöra en omställning i linje med Umeås inriktningsmål.

Övergripande och genomgående fokusområden

Energieffektivisering och att i möjligast mån använda rätt energi på rätt plats² genomsyrar alla nedan fokusområden. Energieffektivisering handlar om att öka nyttan/utkomsten för varje använd kWh energi medan rätt energi på rätt plats innebär att främja möjligheter där energi som annars skulle gå till spillo kan användas effektivt.

En avgörande framgångsfaktor är effektiv kommunikation och dialog. Genom att tydligt identifiera och engagera relevanta målgrupper, invånare, företag och andra intressenter, underlättas en gemensam förståelse och ökat engagemang för omställningen. Samverkan spelar en central roll, där öppna kommunikationskanaler mellan kommunen, näringslivet och civilsamhället stimulerar innovation och samarbete.

² Från ett exergiperspektiv betonas vikten av att föredra användningen av lågvärdig energi, till exempel spillvärme, för att uppnå olika nyttigheter, i stället för att förlita sig på högvärdig energi såsom elektricitet för att uppnå samma mål. Detta förhållningssätt uppmanar till att man aktivt ska söka efter och utnyttja möjligheter där energi som annars skulle gå till spillo kan användas effektivt.

Energiplan Umeå Kommun

Energiproduktion

Umeås energiproduktion har idag en klimatpåverkan där fjärrvärmeproduktionen står för den största klimatpåverkan i form av utsläpp av koldioxid, ca 20% av Umeås totala utsläpp. För att Umeå ska kunna växa till 200 000 invånare och ändå uppnå utsläppsmål om klimatneutralitet behövs en omställning av dagens energiproduktion.

Påverkansområden för energiproduktionen:

Avfallshantering

Avfallstrappan är en princip för avfallshantering som prioriterar förebyggande av avfall, återanvändning, återvinning och energiåtervinning, i fallande ordning, för att minska miljöpåverkan och främja hållbarhet. Genom att minska avfall, återbruka och återvinna, minskas behovet av energiintensiva processer för nyproduktion och avfallshantering. Energiåtervinning är näst längst ned på avfallstrappan och en nyckel i energisystemet är att minska uppkomsten av och energiåtervinning av det fossila avfallet.

- **Avfallssortering** – Minska plastavfallet i samhället och andelen som går till energiåtervinning.
- **Avfallstrappan** – Utgå från avfallstrappans/avfallshierarkins principer för avfallshantering som betonar avfallsminimering, återanvändning och återvinning.

Elektrifiering

För att lyckas med omställningen är elektrifiering helt avgöranden, som en följd av det förväntas elbehovet ökar kraftigt i samtliga sektorer. Det är då viktigt att denna tillkommande elproduktion är fossilfri, ex från vind och sol. För att möjliggöra en ökad elektrifiering behöver infrastrukturen fortsatt förstärkas för att vara en möjliggörare. Här är utgångsläget bra med en i befintlig väl dimensionerad infrastruktur för vår elförsörjning.

Påverkansområden för elektrifiering:

- **Elnät** - Fortsatt förstärkning av infrastrukturen, lokalnät, regionnät och överliggande nät.
- **Vindkraft** - Ge förutsättningar för etablering av vindkraftverk exempelvis genom att hålla kommunens vindbruksplan kontinuerligt uppdaterad.
- **Solenergi** - Ge förutsättningar för etablering av elproduktion från sol

Energiplan Umeå Kommun

Ett samverkande energisystem

Olika distribuerade lösningar, där energiproduktion sker ute i energihubbar i systemet håller på att växa fram och förväntas att bli en allt större del i vårt framtida energisystem. Detta möjliggör framväxandet av ett gemensamt energisystem där en ny typ av optimering måste ske genom ex. energigemenskaper där större områden optimerar sin energianvändning tillsammans med det stora energisystemet och kan på det sättet minska klimatavtrycket.

Påverkansområden för ett nytt energisystem:

- Möjliggöra framväxandet av nya affärsmodeller som bidrar till ett mer samverkande energisystem.

CCU/CCS

Den koldioxid som genereras vid produktion av el och fjärrvärme vid kraftvärmeverken Dåva 1 och Dåva 2 behöver fångas in och för detta en anläggning för infångning av koldioxid tillkommer på Dåva. Detta kan ske i en industriell symbios där koldioxiden används primärt för CCU (Carbon Capture Utilization) t.ex. tillverkning av E-metanol. Det kan även bli möjligt att använda CCS (Carbon Capture Storage) för infångning, vidare transport och slutligen lagring av koldioxid men även naturbaserade lösningar för lokal kolinlagring.

- **CCU/CCS** – Verka för ökad industriell symbios och kolinlagring

Spillvärme

Idag finns tillförsel av spillvärme från industrier inom Umeå Kommun till fjärrvärmenätet. Etablering av större elintensiva industrier, t.ex. Industri för tillverkning av E-metanol, i Umeå kommer att generera spillvärme som kan nyttjas i fjärrvärmesystemet och på så sätt minska behovet av ny produktion. Generellt finns stor potential i befintligt system att nyttja både stora och små spillvärmekällor framåt. Denna potential blir ännu större med etablering av lågtempererade sekundärnät i befintligt system.

Påverkansområden för spillvärme:

- **Optimering** - Optimera och utveckla system för ökat upptag av spillvärme.
- **Nya affärlösningar** - Möjliggöra framväxandet av nya affärsmodeller.

Passageraresor

Umeås utsläpp inom passageraresor står för ca 50 % av de totala utsläppen. En omställning mot hållbart resande är därmed ett av de största systemskiften som behöver äga rum för att nå målsättningen om ett klimatneutralt Umeå. För att åstadkomma detta behövs en förflyttning från fossilberoende transporter till hållbara färdmedel som gång, cykel och kollektivtrafik. Detta nås genom arbete på flera fronter där beteendeförändring, god samhällsplanering och elektrifiering är viktiga nycklar.

Påverkansområden för passageraresor:

- **Mindre resande** - Planera för ökad närhet och tillgänglighet till offentlig- och kommersiell service samt möjliggör för arbete på distans.

Energiplan Umeå Kommun

- **Samnyttjande** – Möjliggör för ökad nyttjandegrad av bilar genom exempelvis bilpooler och delningstjänster.
- **Trafikomställning** – Verka för övergång från biltrafik till kollektivtrafik, cykel eller gång.
- **Drivmedel** – Möjliggör omställning mot fossilfria drivmedel.
- **Elektrifiering** - Verka för en tillgänglig infrastruktur för elbilsladdning samt en elektrifierad kollektivtrafik.

Godstransporter

Godstransporter utgör precis som passagerarresor en stor andel av de totala utsläppen i Umeå. För att minska andelen utsläpp från godstransporter behöver logistikflöden anpassas för att bli mer effektiva. Elektrifiering av tunga och lätta fordon bör öka. Här behöver Umeå kommun arbeta för att skapa förutsättningar för etablering av laddstationer i lämpliga lägen.

Påverkansområden för omställning:

- **Mindre transporter** - Verka för **effektiva logistikkedjor** med korta avstånd, ex. genom centralpunktsleverans och hög nyttjandegrad av fordon.
- **Elektrifiering** - Skapa förutsättningar för etablering av infrastruktur för laddning för tung trafik.
- **Drivmedel** – Möjliggör omställning mot fossilfria drivmedel.
- **Upphandling**: Verka för omställning gällande upphandling så att andelen fossilfria transporter ökar.

Byggnader

Bygg- och tjänstesektorn använder ca. 40 % av den totala energianvändningen i samhället. Umeå har ett kallt klimat med en genomsnittlig utetemperatur på ca 3,5 C. Uppvärmning står därför för ca 60 % av byggnadernas energianvändning. Renoveringar som förbättrar termisk effektivitet (isolering), och eftermontering av energieffektiva värme- och ventilationslösningar identifieras som viktiga omställningar för att minska utsläppen från energianvändning och förbättra inomhusmiljön. Renovering och nybyggnationer genererar utsläpp från användning av arbetsmaskiner men även från det byggnadsmaterial som används. Ökad resurseffektivitet med större mängd förnyelsebara material tillsammans med återbruk är viktiga aspekter i omställning av byggnadssektorn.

Påverkansområden för omställning:

- **Nybyggnation** – Verka för kravställning av förnybara, och återvinningsbara material.
- **Renovering**: Verka för renoveringsåtgärder som minskar uppvärmningsbehovet i befintliga byggnader
- **Återbruk** – Verka för nya cirkulära affärsmodeller för ökat återbruk.
- **Uppgradera värmekälla**: Uppmuntra och verka för effektiv uppvärmning genom ex. värmepumpar eller fjärrvärme.
- **Elektrifiering av arbetsmaskiner**: I samverkan med entreprenörer successiv upptrappning genom upphandling av fossilfria arbetsmaskiner/entreprenader.

Energiplan Umeå Kommun

Robusthet och beredskap

Energiförsörjningen är en samhällsviktig funktion. I en allt osäkrare omvärld med en ökad hotbild är ett robust energisystem en viktig förutsättning för samhället. I omställningen mot framtidens energisystem är det viktigt att de lösningar som utvecklas och implementeras bidrar till en ökad motståndskraft. Umeå har en bra grund att stå på i det robusta system som vi byggt över tid likväl är det viktigt att fortsatt bevaka och arbeta med för att uppnå en god robusthet och beredskap i samhället. Detta är avgörande i dagens digitaliserade och sammankopplade energisystem. En samhällsstörning som innefattar energiförsörjningen riskerar att påverka hela samhället, från den enskilde invånaren till andra i sin tur energiberöende samhällsviktiga verksamheter och näringsliv. Bygga kunskap och medvetenhet om energisystemet både hur man får energi till sina egna lampor eller värme till sitt hus och vad som behövs för omställning är viktig del av ett hållbart energisystem

Påverkansområden för omställning:

- **Framtidssäkra infrastruktur** – Verka för flexibilitet i planering, design och utbyggnad för att tillgodose oförutsedd utveckling inom teknik, klimatförhållanden och kriser för att säkerställa långsiktig relevans och användbarhet.
- **Ökad cybersäkerhet** – Verka för en proaktiv hållning till cybersäkerhet för att öka energisystemens motståndskraft mot cyberattacker och tillförlitlighet genom att skydda både infrastrukturen och de data som systemet är beroende av.
- **Systematiskt Kontinuitetsarbete** – Verka för och bygga förmåga att förebygga, reagera på och återhämta sig från störningar.
- **Kunskap och medvetenhet** – Verka för att öka kunskapen och medvetenheten om hur energisystemet fungerar, inkluderar även information om **beredskapsplaner** och hur enskilda kan **förbereda sig för långvariga avbrott i energiförsörjningen**.

Samhällsekonomi

Omställningen av samhället och av energisystemet är inte bara en miljömässig nödvändighet, utan även en strategisk investering som kan ge omfattande samhällsekonomiska och sociala fördelar. Att genomföra omställningen av energisystemet på ett samhällsekonomiskt sätt innebär att man tar ett helhetsperspektiv som omfattar ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter. Detta tillvägagångssätt är avgörande för att uppnå en hållbar, rättvis och ekonomiskt hållbar energiomställning som tjäna hela samhället.

Omställningen av energisystemet ska ske genom ökad samhällsekonomisk nytta där nedan övergripande tillvägagångssätt är vägledande:

Energiplan Umeå Kommun

- **Kostnadseffektivitet- och Resurseffektivitet:** Prioritera åtgärder som erbjuder den högsta samhällsekonomiska avkastningen, med fokus på resurseffektivitet och långsiktigt hållbar användning av både finansiella och naturresurser.
- **Integrerad Hållbarhet:** Utforma energiomställningen för att adressera miljömässiga, ekonomiska och sociala aspekter samtidigt. Detta innebär att ta hänsyn till både nuvarande och framtida generationers behov för att säkerställa en hållbar och långsiktig tillväxt.
- **Social Rättvisa och Jämlikhet:** Säkerställ en rättvis fördelning av kostnader och fördelar av energiomställningen för att främja social rättvisa. Detta inkluderar att vidta åtgärder för att minska ev. energifattigdom och säkerställa jämlik tillgång till ren energi.
- **Ekonomisk Diversifiering och Resiliens:** Stimulera utvecklingen av nya sektorer och affärsmodeller inom förnybar energi och energieffektivitet. En diversifiering av ekonomin för att öka dess motståndskraft mot externa kriser och främja hållbar ekonomisk utveckling.
- **Samverkan och dialog:** Främja samarbete mellan offentliga, privata sektorer, akademien och medborgarna för att accelerera innovation, samnyttjande och delning är en viktig nyckel i omställningen.

Energiplan Umeå Kommun

Uppföljning och revidering

Grunden för genomförandet av energiplanen är att alla berörda nämnder och bolag inom Umeå kommun ansvarar för att ta med strategier och omställningar framtagna enligt energiplanen in i sin egen verksamhetsplanering.

Energiplanen är utformat i enlighet med kommunens riktlinjer för så kallad aktiverande styrning. Aktiverande styrning är åtgärder som kommunens ledning vidtar för att förändra hur kommunen, eller delar av kommunen, arbetar eller vilka resultat som uppnås av arbetet. Energiplanen ska därför bidra till att de långsiktiga inriktningsmålen för kommunen uppnås.

Energiplanen ska följas upp under varje mandatperiod. Uppföljningen görs enligt riktlinjerna för den aktiverande styrningen.³

Energiplanen antas i kommunfullmäktige och kommunstyrelsen kommer därefter överta ägarskapet och ansvara för uppföljning och revidering.

Miljöbedömning

Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska 6 kap. miljöbalken tillämpas på energiplaner. Miljöbalken föreskriver en miljöbedömning om planens genomförande kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Kommunen bedömer att ett genomförande av planen inte kan antas innebära betydande påverkan på miljön, människors hälsa och säkerhet eller hushållningen med mark, vatten och andra resurser.

Energiplanen beskriver en konkretisering av inriktningen för Umeå kommuns och andra berörda aktörers arbete för ett robust och hållbart energisystem. Bedömningen att genomförandet av program/plan inte medför några betydande negativa miljöeffekter. I stället bidrar ett genomförande av program/planen till att minska klimatbelastningen och förbättra energisystemet.

Omställningens fokusområden som redovisas i planen förväntas ge en positiv inverkan på den lokala miljön och bidra till att nå såväl globala klimatmål som nationella miljö kvalitetsmål. Därmed finns inte några formella krav på att upprätta en miljökonsekvensbeskrivning.

3

<https://www.umea.se/download/18.55c0dfaf18bcf08e7cb45a19/1700657685659/Riktlinjer%20f%C3%B6r%20aktiverande%20styrning.pdf> (Riktlinjer för aktiverande styrning)

Energiplan Umeå Kommun

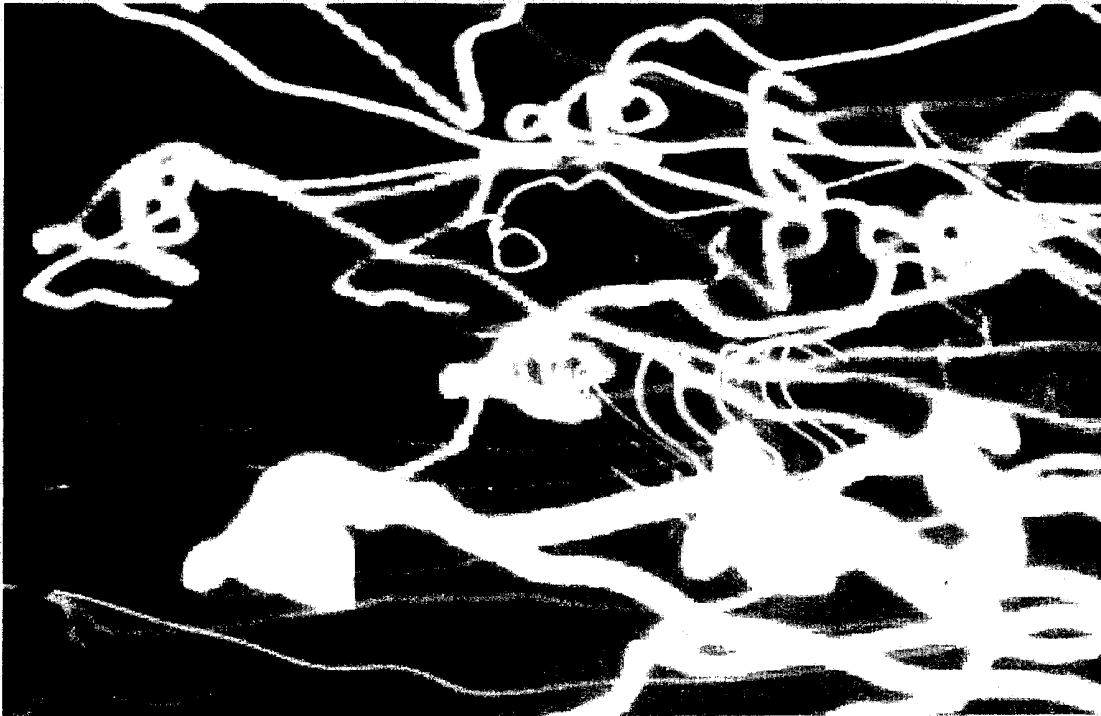
Figurförteckning

Figur 1 "The scenario framework"	8
Figur 2 Fördelning tillförd energi 2040 – Ambitiöst Scenario	6
Figur 3 Fördelning tillförd energi Nuläge 2019	7

Bilagor

1. Energibalansen Umeå kommun 2040 - Tre framtidsscenarier, viktiga antaganden och skillnader mellan scenarierna. 2023
2. Ett Klimatneutralt Umeå 2040 V2 "Investeringar för tillväxt och välfärd" - 2023

STADSLEDNINGSKONTORET
RÅNSLIET
UMEÅ KOMMUN
2003-10-20
Dnr: 2003 609 | Dpt: 370
ARBID:

Innehållsförteckning

1. BAKGRUND	2
2. SAMMANFATTNING	3
3. BESLUTSDEL	4
3.1 UMEÅ KOMMUNS VISION OCH MÅL	4
3.2 STRATEGIER FÖR FÖRVERKLIGANDE AV VISIONEN OCH MÅLEN	5
3.3. ORGANISATION, UPPFÖLJNING OCH REVISION	6
4. INFORMATIONSDEL	7
4.1 MILJÖBALKEN	7
4.2 MILJÖMÅL	8
4.3 MILJÖKONSEKVENSER	10
4.4 ENERGIPROGRAMMETS KONSEKVENSER	11
4.5 KOMMUNENS MÖJLIGHET ATT PÅVERKA	11
4.6 PÅVERKAN PÅ MILJÖN	12
4.7 ELCERTIFIKAT OCH ”GRÖN EL”	16
4.8 FAKTA UNDERLAG	18
4.9 LUFTFÖRORENINGAR	28
5 EXEMPEL PÅ ENERGIINSATSER I UMEÅ KOMMUN	30
6. IDÉBANK	32

Energiprogram för hållbar utveckling

1. Bakgrund

Under det senaste århundradet har vi hämtat upp och förbränt en stor del av den olja, stenkol och gas som funnits lagrat i berggrunden. Det har gett upphov till ökad växthuseffekt och jordens medeltemperatur har stigit under hela 1900-talet. Idag är de flesta forskarna eniga om att utsläppen av växthusgaser påverkar jorden klimat, dvs. den så kallade växthuseffekten är en verklighet.

Energifrågorna är genom dess komplexitet och påverkan på vår miljö och våra livsbetingelser en av de största utmaningarna som världen står inför. Umeå kommun ska genom Energiprogrammet för en hållbar utveckling ange inriktningen för en trygg, säker och uthållig energiförsörjningen.

Lagen om kommunal energiplanering

Lagen om kommunal energiplanering (SFS 1977:439) stadgar att det i varje kommun skall finnas en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Till denna plan skall höra en miljökonsekvensbeskrivning. Kommunen skall i sin planering främja hushållningen med energi samt verka för en säker och tillräcklig energitillförsel.

Umeå kommuns tidigare Energiplan är från 1988. Under 1995 påbörjades arbetet med en revidering av planen, men arbetet slutfördes inte. I kommunens Översiktsplan 98 " För en hållbar utveckling", föreslås fördjupningar och planeringsunderlag/temaplaner som bör tas fram för den fortsatta planeringsprocessen. En ny Energiplan för Umeå tas upp som ett prioriterat område.

Umeås Energiprogram för hållbar utveckling

Denna energiplan är genom sin utformning inget statiskt dokument utan ett verktyg för ständiga förbättringar inom energiområdet. Vi har därför valt att kalla den för "Energiprogram för hållbar utveckling". Genom sitt helhetsperspektiv ska den ge en samlad bild av kommunens viljeinriktning inom energiområdet. Den behandlar främst perioden fram till 2010, men har siktet fram mot 2020. En viktig utgångspunkt i arbetet är att koppla samman energi- och miljöfrågorna och därmed få ett miljöanpassat energiprogram, där effekterna blir en bättre miljö, det totala behovet av energi lägre och lönsamheten ökad. Inte minst ska de sociala faktorerna ingå.

Riksdagen har fastställt 15 miljö kvalitetsmål som länsstyrelsen nu håller på att anpassa och konkretisera till regionala miljömål. I arbetet med Energiprogrammet har miljö kvalitetsmålen "Begränsad klimatpåverkan", "Frisk luft" och "God bebyggd miljö" legat till grund.

Uppdrag

Förslaget till energiprogram har utarbetats av en arbetsgrupp bestående av;
 Britt-Marie Långström Samhällsbyggnadskontoret, Miljöenheten, projektledare
 Royne Söderström Samhällsbyggnadskontoret, Miljöenheten, projektsekreterare
 Katarina Lindberg Samhällsbyggnadskontoret, Gata och Park
 Henrik Bristav, Umeå Energi
 Sture Tjernberg, UMEVA.

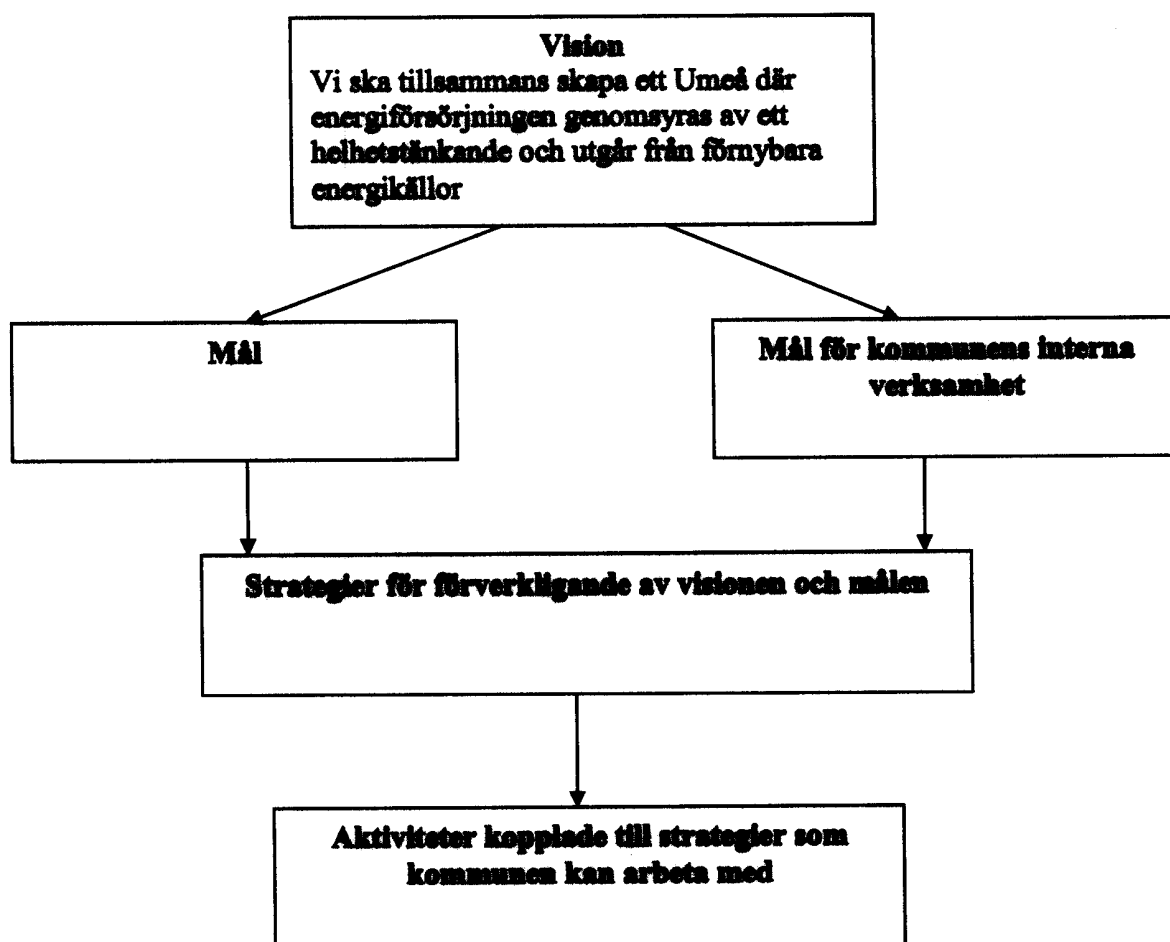
2. Sammanfattning

I Energiprogrammet för hållbar utveckling finns en övergripande vision och åtta mål, varav två enbart avser Umeå kommuns interna verksamhet.

För att förverkliga visionen och målen finns fem strategier. För varje strategi finns det förslag till aktiviteter som kan genomföras.

Energiprogrammet är utformad som en rullande planeringsprocess. Det innebär att när aktiviteter är genomförda ska dessa utvecklas för att visionen och målen ska kunna nås. Strategierna bör också efterhand revideras för att kommunens målsättning ska nås. När målen som i första hand är satta till år 2010 är uppnådda ska dessa revideras och nya mål ska tas fram.

Kopplingen mellan vision, mål, strategier och aktiviteter.

3. Beslutsdel

3.1 Umeå kommuns vision och mål

Vision

Vi ska tillsammans skapa ett Umeå där energiförsörjningen genomsyras av ett helhetstänkande och utgår från förnybara energikällor.

Mål

1. År 2010 ska förbrukningen av elenergi per person exklusive tillverkningsindustrin ha minskat med 10 procent jämfört med år 2001.
2. År 2010 ska förbrukningen av el i tillverkningsindustri och jord- och skogsbruk vara lägre än år 2001.
3. År 2010 ska de sammanlagda utsläppen av koldioxid från fossila bränslen ha minskat med tio procent jämfört med utsläppt mängd år 1990¹.
4. År 2010 ska användandet av eldningsolja vara 35 procent mindre än år 1990.
5. År 2010 ska trafikarbetet i Umeå ha minskat med 5 procent per person jämfört med år 2001.
6. I Umeå kommun ska målen för luftkvalitet vara samma som de av riksdagen beslutade nationella miljökvalitetsmålen och miljökvalitetsnormerna.

Mål för Umeå kommuns interna verksamhet²

7. År 2005 ska Umeå kommunens interna verksamhets elanvändning till 100 % vara baserad på förnybara energikällor³.
8. År 2020 ska Umeå kommuns interna verksamhet vara fri från fossila bränslen.

¹ Koldioxidutsläpp från elförbrukning, avfall- och torvförbränning ingår inte.

² Med Umeå kommuns interna verksamhet menas kommunala förvaltningar och kontor men inte kommunala bolag.

³ Med förnybara energikällor menas t.ex. EPD-märkt el från Umeälven.

3.2 Strategier för förverkligande av visionen och målen

För att visionen och målen, som skall leda Umeå mot en långsiktigt hållbar kommun, skall uppnås måste energifrågorna ses i ett helhetsperspektiv. Det handlar alltså om att främja omställningen till ett ekologiskt uthålligt energisystem. Viktiga delar i arbetet är att utnyttja förnybara energikällor och att hushålla och effektivisera energianvändningen. Det gäller också att åstadkomma bra regionala och lokala lösningar på energiområdet. Någon enskild energikälla som löser våra problem finns inte idag. Vi bör istället rikta in oss på att hitta flera energikällor som tillsammans minskar den totala miljöbelastningen.

Kommunen har möjlighet att påverka utvecklingen och omställningen till ett uthålligt energisystem inom flera områden medan det inom andra områden är andra aktörer som måste agera. Kommunen bör därför ta fram och börja tillämpa en systematisk och uppföljningsbar modell för information och rådgivning med fokus på att hitta optimala lösningar på energifrågor som kräver engagemang från andra aktörer än kommunen, exempelvis medborgare, organisationer, företag och branscher.

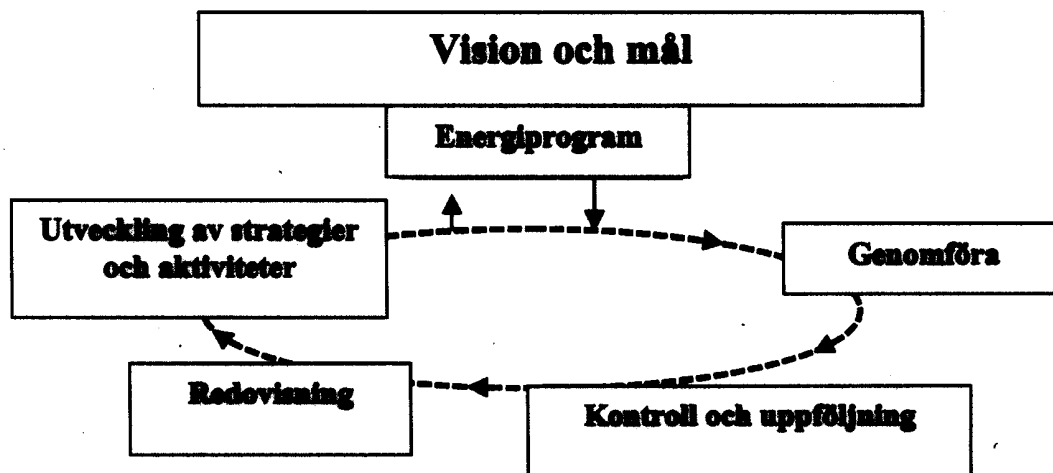
Kommunens arbete med energifrågor bör ge nya utvecklingsmöjligheter för näringslivet och därigenom gynna sysselsättningen.

Nedan redovisas kommunens strategier för att kommunens vision och mål ska uppnås. Till strategierna är det i kapitel 6 kopplat förslag till aktiviteter i en idébank.

Strategier

- 1. Kommunen ska främja introduktion och utbyggnad av miljöanpassad energiteknik.***
- 2. Kommunen ska aktivt arbeta med information och rådgivning för miljöanpassad och resurssnål energianvändning.***
- 3. Kommunen ska planera så att förutsättningar ges för en effektivare energianvändning genom att samlokalisera bebyggelseområden, service och arbetsplatser.***
- 4. Kommunen ska verka för att områden som idag är el- eller oljeuppvärmda konverteras till fjärrvärme eller annan lokalt, miljöanpassad producerad värme. Nya områden ska i första hand anslutas till fjärrvärme.***
- 5. Kommunen ska aktivt arbeta för en övergång till förnybara energikällor, bättre energihushållning och energieffektivisering.***

3.3. Organisation, uppföljning och revision

Vision och mål

Kommunfullmäktige antar Energiprogrammet för hållbar utveckling i enlighet med Lagen om kommunal energiplanering.

Visionen, målen och strategierna är styrande.

Genomföra

Kommunens förvaltningar och bolag genomför olika aktiviteter som verkar för att vision och mål uppnås. I kapitel 6 finns en idébank med olika aktiviteter som kan genomföras.

Kontroll och uppföljning

Kommunens förvaltningar och bolag ansvarar för att i sina årsredovisningar redogöra för genomförda energiåtgärder.

Vid ny mandatperiod beslutar Planeringsutskottet om revidering av Energiprogrammet ska göras.

Redovisning

Redovisning av måluppfyllelse till kommunstyrelsens planeringsutskott (PLU) görs vartannat år. I redovisningen ska det också framgå vilka aktiviteter inom energiområdet som genomförts och en sammanställning av energisituationen i kommunen. En översiktlig redovisning görs dessutom varje år i kommunens miljöbokslut.

Utveckling av vision, mål, strategier och aktiviteter

När aktiviteter är genomförda ska dessa utvecklas för att visionen och målen ska kunna nås. Strategierna bör också efterhand revideras för att kommunens målsättning ska kunna nås. När målen som i första hand är satta till år 2010 är uppnådda ska dessa också revideras och nya mål ska tas fram.

4. Informationsdel

Energifrågorna är förutom i Energiprogrammet belyst i olika styrande dokument för Umeå kommun och finns redovisade nedan.

Mål för Umeås utveckling

Antaget av Kommunfullmäktige 2002-06-19

"Utveckla Umeå mot en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för boende, arbete, fritid och näringslivsutveckling. en miljö som präglas av jämställdhet, mångfald och tillgänglighet för kommunens alla invånare".

Mål enligt översiktsplanen 1998, Naturresurser

Målsättningen för jordbruk ska bl a vara att i stort sett all nuvarande jordbruksmark reserveras för livsmedels- och energiproduktion i ett framtida ekologiskt hållbart samhälle.

Målsättningen för skog ska bl a vara att skogen bör ges mer utrymme att producera energiråvara. Kommunen skall värna om skogsbruket, vidareförädlingen och träproduktutvecklingen, vilket har betydelse för exporten.

Mål enligt översiktsplanen 1998, Energi

Den övergripande målsättningen är en effektiv energianvändning. Energianvändarna har som konsumenter mycket stor påverkan på utvecklingen av det framtida energisystemet och förbrukningen av energi. Alla kommuninnevånare, institutioner och företag har därmed ett eget ansvar i energifrågorna. Kommunen ska se till att sprida information om detta. Umeå kommun, som energianvändare, prioriterar fjärrvärme som uppvärmningsalternativ. Utanför fjärrvärmeområdena övervägs bibränsle för uppvärmning.

4.1 Miljöbalken

I miljöbalken föreskrivs att balken ska främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Miljöbalken ska exempelvis tillämpas så att återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp tillskapas.

I 2 kapitlet 5 § hushållningsprincipen enligt de så kallade hänsynsreglerna står att läsa "Alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd skall hushålla med råvaror och energi samt utnyttja möjligheterna till återanvändning och återvinning. I första hand skall förnybara energikällor användas." Principen innebär att all verksamhet skall bedrivas och alla åtgärder skall vidtas på ett sådant sätt att råvaror och energi används så effektivt som möjligt. Användningen av fossila bränslen måste begränsas och användningen av förnybara energikällor måste öka. Vid tillämpning av hushållningsprincipen ska en avvägning göras enligt 2 kapitlet 7 § med avseende på miljönyttan och kostnaden.

4.1.1 EU:s direktiv om främjande av användningen av biodrivmedel eller andra förnybara drivmedel

I maj 2003 utfärdades ett direktiv från EU angående ökad andel förnybara bränslen i drivmedel. För Sverige medför det att direktivet måste införlivas i svensk lagstiftning. Syftet med direktivet är att främja användningen av biodrivmedel och andra förnybara bränslen som ska ersätta diesel eller bensin för transportändamål. Målet är att minska klimatförändringarna, bidra till försörjningstrygghet på ett miljöanpassat sätt och främja användningen av förnybara

energikällor. Enligt direktivet ska 2 % beräknat på energiinnehållet av all bensin och diesel för transportändamål senast den 31 december år 2005 vara baserat på förnybara bränslen. Den 31 december 2010 ska andelen förnybara bränslen vara minst 5,75 %.

4.2 Miljömål

Riksdagen beslutade våren 1999 om en samlad miljöpolitik för ett hållbart Sverige med utgångspunkt från 15 nationella miljömål. Miljömålen är styrande för allt miljöarbete, oavsett var och av vem det bedrivs. Regeringen har hösten 2000 preciserat delmålen och antagit etappmål för 2010, förslag till åtgärder mm med utgångspunkt från Miljömålskommitténs förslag SOU 2000:52 "Framtidens miljö - allas vårt ansvar".

Länsstyrelsen har i uppdrag att regionalisera och precisera de nationella miljömålen. Sedan i slutet av år 2000 har länsstyrelsen i bred samverkan med kommuner, sektorsmyndigheter och organisationer i länet bedrivit detta arbete. I september år 2003 antogs de regionala miljömålen av Länsstyrelsens styrelse.

De nationella och regionala miljömålen skall sedan brytas ner till kommunal nivå i form av lokala miljömål. De miljömål som främst påverkas av energiproduktion är miljömålen "Begränsad klimatpåverkan", "Frisk luft" och "God bebyggd miljö".

4.2.1 Begränsad klimatpåverkan

Nationella miljö kvalitetsmål

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig.

Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Delmål

- Det svenska utsläppet av växthusgaser skall som ett medelvärde för perioden 2008-2012 vara minst fyra procent lägre än utsläppen år 1990. Utsläppen skall räknas som koldioxidkvivalenter och omfatta de sex växthusgaserna enligt Kyotoprotokollets och IPCC:s (Intergovernmental Panel on Climate Change).

Regionala miljö kvalitetsmål

Det regionala målet överensstämmer med det nationella målet.

Delmål

- År 2010 ska de sammanlagda utsläppen av koldioxid från fossila bränslen i länet ha minskat med åtta procent jämfört med utsläppt mängd år 1990.

4.2.2 Frisk luft

Nationella miljö kvalitetsmål

Halten av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till personer med överkänslighet och astma.

Delmål

- Halten 5 mikrogram/m³ för svaveldioxid som årsmedelvärde ska vara uppnådd i samtliga kommuner 2005.
- Halterna 20 mikrogram/m³ som årsmedelvärde och 90 mikrogram/m³ som timmedelvärde för kvävedioxid ska i huvudsak vara uppnådda år 2010.
- Halten marknära ozon ska inte överskrida 120 mikrogram/m³ som åtta timmars medelvärde 2010.
- År 2010 skall utsläppen av flyktiga Organiska ämnen (VOC), exklusive metan, ha minskat till 241 000 ton.

Regionala miljö kvalitetsmål

Överensstämmer med det nationella med ett undantag.

- År 2010 skall utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC), exklusive metan, ha minskat till 8 000 ton eller lägre.

4.2.3 God bebyggd miljö**Nationella miljö kvalitetsmål**

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. Vilket innebär att;

Användningen av energi, vatten och andra naturresurser sker på ett effektivt, resursbesparande och miljöanpassat sätt och främst förnybara energikällor används.

Delmål som berör energiområdet

- Senast år 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur energianvändningen skall effektiviseras, hur förnybara energiresurser skall tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft skall främjas.
- Energianvändningen i det totala byggnadsbeståndet (bostäder och lokaler) minskar successivt och är lägre 2010 än år 1995.

Regionala miljö kvalitetsmål

Överensstämmer med det nationella miljö kvalitetsmålet med ett undantag.

- Användande av el för uppvärmning av bostadshus och fritidshus ska vara lägre 2010 än år 1995.

4.3 Miljökonsekvenser

Energianvändning är en av de miljöfrågor som bidrar till många av de miljöproblem vi idag har i världen. Det gäller kanske främst klimatpåverkan men också hälsoskadliga luftföroreningar, försurning, radioaktivitet och biotopstörning påverkas av vår energianvändning.

4.3.1 Klimatpåverkan

Under det senaste århundradet har vi hämtat upp och förbränt en stor del av den olja, stenkol och gas som funnits lagrat i berggrunden. Dessa s.k. fossila bränslen utgör rester av växter och djur som levat för länge sedan. Det innebär att vi på kort tid tillfört atmosfären en stor del av det kol som forna tiders djur- och växtliv tagit upp under miljontals år.

Under det senaste 200 åren har halten koldioxid i luften stigit med 30 %. Varje år stiger den med ytterligare 0,4 %. Detta har bidragit till att jordens medeltemperatur stigit under hela 1900-talet och 1998 var det varmaste året som registrerats sedan mitten av 1800-talet. Risken är stor att skador till följd av klimatförändringarna på sikt kan bli omfattande på jordbruk, samhällsbyggande, kultur och ekonomi, liksom ekosystemen.

4.3.2 Luftföroreningar

De flesta energikällor fränsett solenergi och vindkraft ger upphov till någon form av utsläpp till luften. All typ av förbränning ger upphov till utsläpp av kvävedioxid som bildas genom att luftens kväve oxideras till kväveoxider. Utsläppsmängden av kväveoxider kan minskas genom förbättrad förbränningsteknik och i vissa fall rening. Vid förbränning bildas också stoft och cancerframkallande flyktiga organiska ämnen (VOC) som i vissa fall exempelvis vid förbränning av ved i äldre vedpannor kan bli relativt omfattande.

Olja innehåller svavel som vid förbränning ger upphov till svaveldioxid. Halten svavel har numera sänkts i eldningsolja och utsläppen har därför minskat kraftigt sedan 1970-talet.

I miljöbalken finns det genom miljö kvalitetsnormer reglerat vilka halter föroreningar som får finnas i utomhusluften efter den 31 december 2005. I Umeå överskrids dessa normer i delar av centrum. Om vi inte fram till 2005 kommit tillräkta med luftföroreningshalterna måste ett åtgärdsprogram upprättas.

4.3.3 Försurning

Utsläpp av svaveldioxid och kväveoxider ger upphov till försurning av mark och vatten. Ett stort uttag av skogsbränslen exempelvis vid uttag av GROT (grenar, toppar och rötter) utarmar marken på näringsämnen och försurningseffekter uppkommer även då.

4.3.4 Hushållning med naturresurser

Våra naturresurser är inte oändliga. Det mesta tyder på att vi tömt stora delar av de lager med fossila bränslen som finns. Råvaran till kärnkraften, uran kommer också att ta slut inom det närmaste århundradet.

Om vi inte hushållar med de resurser som finns kommer vi påsikt få brist på energikällor.

4.3.5 Säkerhetsaspekten

Sverige och Umeå är i stor utsträckning beroende av den olja som finns i andra delar av världen. Vid eventuella krissituationer i dessa länder finns sannolikheten att det blir brist på olja och priserna kan komma att stiga kraftigt.

I Umeå har vi tillgång till andra energikällor exempelvis skogsbränslen som vi i stället i samspel med naturen borde nyttja effektivare.

4.3.6 Ekonomi

Inom energiområdet finns det stora möjligheter att spara pengar. Ofta är det enkla åtgärder som att hushålla och tänka på hur man använder sin energi som ger de största besparingarna. I andra fall krävs investeringar som på sikt ger ekonomisk vinst.

Det finns alternativ till den energianvändning vi har i Sverige och Umeå och "Energiprogrammet för en hållbar utveckling" är ett sätt för kommunen att på ett samlat och strategiskt sätt ange inriktningen mot minskad miljöpåverkan och energieffektivisering.

4.4 Energiprogrammets konsekvenser

- Utsläppen av växthusgaser kommer minska genom en övergång till förnybara energikällor.
- Utsläppen av luftföroreningar kommer minska genom minskat utsläpp från vedeldning, oljeeldning och minskat utsläpp från trafiken.
- Ett ökat uttag av biobränslen ska inte påverka miljön negativt om aska återförs till skogsbruket.
- Kommunens import av icke förnybart bränsle kommer att minska tack vare en ökad användning av biobränslen och effektivare energianvändning.

4.5 Kommunens möjlighet att påverka

Genom arbetet med att planera och genomföra ett Lokalt Investeringsprogram, 1999 – 2001, har samarbetet med kommunens näringsliv och olika intresseorganisationer stärkts. Denna samverkan har nu utvecklats genom KLIMP-arbetet (klimatinvesteringsprogrammet), i gemensamma ansträngningar för att minska utsläppen av växthusgaser.

Kommunens roll som planerande myndighet inom miljöområdet, inom översiktsplanering och detaljplanering medger möjlighet till påverkan på energianvändningen i kommunen.

Kommunen är dessutom en stor arbetsgivare med resurser för information och opinionsbildning.

Umeå kommun har som ägare av Umeå Energi, Ultra, Umeå hamn, Bostaden och UMEVA stora möjligheter att påverka energianvändning och gå före som gott exempel. Kommunens egna fastighetsbestånd uppgår till ca 636 000 m².

Kommunen har också goda möjligheter att genom olika former av rådgivning påverka enskilda och företags energiarbete.

4.6 Påverkan på miljön

4.6.1 Vindkraft

Miljöeffekter

Vindkraft är en förnybar, inhemsk och ren energikälla som inte ger några utsläpp av luftföroreningar. Den är också till skillnad från många andra energikällor reversibel, det går att återställa miljön efter driftperioden. Problem med buller har i nyare anläggningar kunnat reduceras genom bättre teknik. Vindkraftverk påverkar dock landskapsbilden och platser med goda vindförhållanden finns ofta i rekreationsområden och områden med höga naturvärden. Det finns fortfarande också kunskapsluckor huruvida vindkraften påverkar flyttfåglar och fiskvandring. Vid rätt lokalisering är dock miljöproblemen med vindkraft små.

Läget i Umeå

Riksdagen har i Propositionen om en samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiförsörjning antagit ett planeringsmål för vindkraft till en årlig produktion på 10 TWh år 2015. Energimyndigheten bedömer att 6 TWh kan produceras på grundområden långt utanför den svenska kusten och 4 TWh till land och hav inom territorialgränsen. På grund av begränsningar i stamnätets överföringskapacitet mellan Norrland och södra Sverige bedömer Energimyndigheten att 1 TWh kan produceras i Norrland. Energimyndigheten har brutit ned målet länsvis för att det ska bli praktiskt hanterbart. I Västerbottens län är förslaget att fördelningen ska uppgå till 303 GWh motsvarande 7,6 % av total produktion i Sverige. Detta förslag är ute på remiss.

I Umeå finns för närvarande endast ett vindkraftverk i Umeå hamn, Holmsund med en effekt av 600 kW och en produktion av ca 1,2 GWh/år. Det planeras för en gruppstation om sex vindkraftverk i Hörnefors med en total effekt av 9 MW.

4.6.2 Biobränslen

Miljöeffekter

Biobränsle kallas alla de former av växtmaterial som används för förbränning. Den känsligaste frågan när det gäller biobränsle är att uttaget från skogen inte får vara för stort och inte ske på ett sådant sätt att växter och djur skadas. Med tanke på att det främst är toppar och grenar (skogsavfall) från redan avverkad skog är inte själva volymen det stora problemet. Den avgörande frågan är hur man tar ut biobränslet. Det är viktigt att askan återförs från förbränningen tillbaka till skogen, annars kan marken bli fattig på näringsämnen. I askan bevaras nämligen de flesta näringsämnena efter förbränningen.

Det positiva med biobränsle är framför allt att det inte bidrar till växthuseffekten och inte orsakar utsläpp av svavel, vilket t ex olja gör. Däremot bildas det i princip lika mycket försurande kväveoxider som om man eldar med olja. Utsläppen går att minimera med god teknik. Gamla vedpannor släpper ut mycket cancerframkallande ämnen, och är ofta ett problem i tätorter.

Läget i Umeå

Västerbotten och Umeå är rikt på skog. Möjligheterna till profilering inom biobränsleområdet är stora, t.ex. inom etanolframställning.

Av den sammanräknade slutavverkningen och gallringen i Västerbotten kan det beräknas att ca 30 % är spillprodukter som kan nyttjas som biobränsle. Det finns således stora möjligheter för en utbyggnad av fjärr-, när- och gårdscentraler för nyttjande av de spillprodukter som finns tillgängliga.

En fortsatt utbyggnad av pellet- och briketteldade centraler är också ett led i ett nyttjande av de befintliga resurser som finns tillgängliga i Umeåregionen och Västerbotten som helhet.

Inom delar av kommunen är det problem men gamla vedpannor som släpper ut mycket flyktiga organiska ämnen (VOC). I vissa av dessa områden har det i detaljplaner reglerats utsläppskrav för fastbränsleeldade eldstäder.

Umeå har dubbelt så hög andel biobränsleförbrukning som riksgenomsnittet vilket är positivt. I Umeå producerades år 2001 1489 GWh. Den största delen utgör rester inom massa- och sågverksindustrin.

4.6.3 Fossila bränslen

Miljöeffekter

När man bränner olja, kol och gas, så kallade fossila bränslen, tillförs atmosfären koldioxid som tidigare låg inkapslad i jordskorpan. Därför skiljer man på koldioxid som kommer från fossila bränslen och koldioxid som kommer från trädbränslen. Koldioxid från träden finns redan i atmosfären och ingår i det naturliga kretsloppet, men koldioxid från olja och kol är uppgrävd ur jordskorpan och ingår inte i kretsloppet. Det är detta tillskott av koldioxid som utgör ett stort problem.

Förutom koldioxidutsläpp ger förbränning utsläpp av kväveoxider och svaveldioxid, vilka båda bidrar till försurningen i mark och vatten. Svavelhalten i dagens oljor är relativt låg och både svaveldioxid och kvävedioxid kan i många fall renas.

Läget i Umeå

I Umeå används mindre fossila bränslen än riksgenomsnittet per person, 10,35 MWh/person och år mot 15,1 MWh/person och år. Den största delen förbrukas inom transportsektorn där en omställning till alternativa bränslen, ökat nyttjande av kollektiv trafik och cykel måste göras.

För uppvärmning och industrier har användningen av olja minskat med ca 20 % sedan år 1990, vilket är ett steg i rätt riktning. För produktion av fjärrvärme användes år 2001, 10222 m³.

4.6.4 Vattenkraft

Miljöeffekter

Vattenkraft orsakar omfattade skador på djur, växter och landskapsbild. Flera av dessa skador är omöjlig att reparera efter en utbyggnad. Befintliga vattenkraftverk kan dock göras mer miljöanpassade och effektivare.

Det positiva med vattenkraften är att den inte orsakar några utsläpp av luftföroreningar eller bidrar till växthuseffekten.

Läget i Umeå

Inom kommunen finns två vattenkraftverk ett i Umeälven och ett i Sävarån. Stornorrfors i Umeälven är det vattenkraftverk som producerar mest energi i Sverige. Ett medelår produceras 2 300 GWh. Vattenkraftverket i Sävarån producerar ca 1,3 GWh/år.

Möjligheterna till utbyggnad av vattenkraft är begränsade. Sävarån är tillexempel skyddad i miljöbalken för vattenkraftsutbyggnad. Ytterligare storskalig utbyggnad av vattenkraft bör inte göras inom kommunen. Den vattenkraft som finns bör dock kontinuerligt optimeras och miljöanpassas. Utbyggnad av mindre vattendrag kan dock vara möjlig om det görs på ett miljöanpassat sätt.

I Umeå produceras 31,5 MWh/ per person och år mot riksgenomsnittet 8,8 MWh/person och år.

4.6.5 Solenergi

Solvärme

Med de förutsättningar som råder i Sverige är solenergin mest lämpad för värmeproduktion genom olika typer av solfångare. Internationellt finns även småskaliga anläggningar för elproduktion.

Tillgången på solenergi i Sverige är störst sommartid. Det medför behov av att lagra värmen till den kalla årstiden. För att ta tillvara solenergin krävs stora ytor av solfångare. Av kostnadsskäl kan det vara fördelaktigt att integrera solfångaren med hustak och väggar.

Solceller

Solceller används för elproduktion och fungerar bäst i direkt solsken. På grund av Sveriges nordliga läge är solceller mindre lämpliga för att i större skala producera el. Däremot kan det vara lämpligt i mindre omfattning på isolerade platser, till exempel på öar.

Miljöeffekter

Att använda solfångare och solceller ger små negativa miljökonsekvenser. Det finns dock anledning att ställa miljökrav på de komponenter som används vid tillverkningen och att de görs återvinningsbara. De material som används i solceller kan innehålla giftiga ämnen. Gifterna sprids om uttjänta solceller bränns bland vanliga sopor.

4.6.6 Värmepumpar

Miljöeffekter

En värmepump tar värme ur luften, jord, vatten eller berg och med hjälp av el höjer den temperaturen så att den kan värma ett hus. En värmepump ger ungefär tre gånger mer värme än den förbrukar el.

Värmepumpar ger upphov till olika miljöeffekter beroende på varifrån elen kommer. Om man inte valt att köpa miljöanpassad el kommer den till exempel ge upphov till 0,12 kg koldioxid/kWh beräknad utifrån den nordiska elmixen. Läckage av köldmedium ifrån värmepumpar förekommer vilket bidrar till växthuseffekten.

Läget i Umeå

I Umeå finns det registrerat 498 småhus och 15 flerbostadshus med värmepump. 2002 anmäldes 105 nya värmepumpar till Samhällsbyggnadskontoret/Miljöenheten.

4.6.7 Kärnkraft

Miljöeffekter

Kärnkraftverk producerar radioaktivt avfall. Ännu finns det ingen säker metod som kan garantera att det radioaktiva avfallet inte kommer ut i ekosystemet trots att vi producerat detta avfall sedan 1973. Om radioaktivitet kommer ut i ekosystemet orsakar det förändringar i arvsanlagen, cancer och ger andra orepurerbara skador både på människor, djur och växter. Även när kärnkraften sägs fungera släpps radioaktivitet ut. Det sker vid uranbrytningen i t ex Ryssland, Australien och Kanada som levererar uran till de svenska reaktorerna. Vår kärnkraft bidrar till radioaktiva utsläpp i andra länder och orsakar hälsoproblem hos de anställda och lokalbefolkningen.

Även under själva driften av de svenska reaktorerna förekommer mindre utsläpp då och då och vid uppberedningsanläggningar utomlands, dit en del svensk avfall har skickats, har kontinuerliga radioaktiva utsläpp i havet ägt rum.

Det allvarligaste problemet med kärnkraften är ändå om det händer en stor olycka likt den i Tjernobyl, som skapade ofantliga skador på människor, djur och natur inom ett mycket stort område.

Trots att endast ca 3,5 % av reaktorns radioaktiva innehåll läckte ut måste 100 000- 200 000 människor evakueras. Skadorna uppskattades till mellan 200 och 2 000 miljarder kronor.

Fortfarande är svamp och bär påverkade i delar av Gävleborgs, Västernorrlands och Västerbottens län ca 200 mil från olycksplatsen.

Läget i Umeå

Ingen kärnkraftsanläggning finns inom kommunen. För de som köper el från den Nordiska elmarknaden får ca 40 % kärnkraftproducerad el i sin elmix.

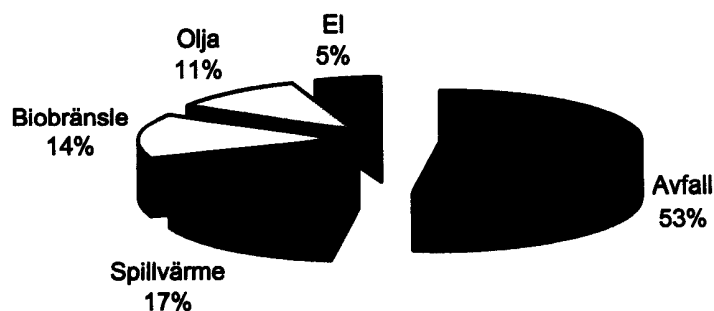
4.6.8 Fjärrvärme

Miljöeffekter

Fjärrvärmerna har alltsedan 50-talet byggts ut i landet. Tidigare var de flesta bostäderna inom tätorter uppvärmda med kol och högsvavelhaltig olja. Utbyggnaden av fjärrvärme i kombination med att svavelhalten i olja sänkts har bland annat lett till att halterna av svaveldioxid i tätorter minskat från flera hundra mikrogram per kubikmeter luft till att idag vara knappt mätbara.

Läget i Umeå

Energislag för fjärrvärmeproduktion år 2001

2001 producerades 842 GWh varav 43,5 GWh el. Fjärrvärmens fortsätter att växa i Umeå. Under 2002 anslöts ca 400 nya kunder, vilket historiskt är ett stort antal. Anledningen är främst en pågående satsning för fjärrvärme i villor i områdena Västerslätt och Grubbe med god anslutning. Även enstaka större kunder har anslutits. Satsningen mot småhus kommer att fortsätta med riktad marknadsföring mot småhusområden. Utbyggnaden kommer att ske etappvis. Nybyggnationen av bostäder fortsätter och staden växer vilket får till följd att effektbehovet ökar. För att klara beräknade kommande effektbehov räknar Umeå Energi med att inom några års sikt investera i ytterligare produktionsanläggning. Den nyinvestering i produktionskapacitet som gjordes med Dåva kraftvärmeverk och som invigdes 2000, är snart in-tecknad med nuvarande tillväxt av kommunen och fjärrvärmenätet. Under vintern 2002/2003 noterades en effekttopp på 302 MW. Med nuvarande tillväxt kommer det att krävas en produktionskapacitet på ca 375 MW år 2015.

4.6.9 Energins kvalitet

Energin är oförstörbar, den förbrukas inte utan omvandlas bara till olika former. Det som förbrukas är dess förmåga att utföra arbete. Arbetsförmågan har sjunkit till noll när hela energimängden övergått till värme som sprits i omgivningen. Det är alltså inte energin vi förbrukar utan energins kvalitet. Detta brukar benämnas exergi.

Högkvalitativa energiformer är lägesenergi, rörelseenergi, kemisk energi och elektrisk energi med ett exergi-innehåll, en "arbetsförmåga" på 100 procent. Kärnenergin och solljuset har 95 respektive 93 procents exergi-innehåll, varm ånga har en exergi på 60 procent, fjärrvärme 30 procent och spillvärme vid ca 20 grader bara har en exergi på 5 procent. Värme har alltså ett lågt exerginnehåll och kan utföra lite mekaniskt arbete.

Alla former av energi är således inte lika användbara. El är en högt förädlad energiform som kan användas till belysning, processer, transporter, och varmvattenberedning, medan t.ex. spillvärme i bästa fall kan användas till varmvattenberedning. Om vi ska arbeta för ett långsiktigt hållbart energisystem bör lågvärdiga energikällor exempelvis fjärrvärme och spillvärme användas till uppvärmning och högvärdiga energikällor som exempelvis el bör användas till transporter och utrustning och inte till värme.

4.7 Elcertifikat och "grön el"

Alla i Sverige använder el och den köps vanligtvis från elbolag eller direkt från elproducenter. Som kund kan man själv bestämma vilken el man vill köpa. Vissa hushåll och företag väljer att köpa 100 % miljömärkt el. Det som brukar benämnas "grön el" och vissa bryr sig inte om vilket kraftslag som producerat elektriciteten.

Den 1 maj 2003 infördes ett system med elcertifikat och därmed blev miljöpåpassad el en fråga för alla. Elcertifikatsystemet bygger nämligen på att producenterna av vissa typer av förnybar el får elcertifikat för den el som produceras. Varje MWh (megawattimme) förnybar el föreslås ge ett certifikat. Försäljningen av certifikaten ska ge producenterna en intäkt för produktionen utöver intäkten från elförsäljningen. För att skapa efterfrågan på certifikat är det obligatoriskt för elanvändare att köpa en viss mängd certifikat i förhållande till sin elförbrukning, en s.k. kvotplikt införs. Elleverantören sköter kvotplikten för alla elkunder som inte själva anmält att de vill hantera sin kvotplikt. För år 2003 är förslaget att andelen förnybar el ska vara 7,4 % till att år 2010 ha ökat till 15,6 %.

Det övergripande målet är att produktionen av förnybar el ska stiga med 10 TWh från år 2002 års nivå till år 2010. Det innebär en fyrdubbling av takten i utbyggnad av förnybar elproduktion.

4.7.1 EPD-märkt el

EPD (Environmental Product Declaration) ger besked om resursförbrukning, utsläpp, avfall, återvinning och markanvändning för varje kilowattimme el som produceras. Den värderar inte miljöpåverkan eller miljöanpassning, men gör det möjligt att jämföra olika produkters miljöegenskaper i ett livscykelperspektiv. Ett ackrediterat certifieringsorgan kvalitetssäkrar alltid uppgifterna i miljövarudeklarationen. Umeälvens el är EPD-märkt och gör den möjlig att jämföra med el producerad i exempelvis Luleälven.

4.8 Fakta underlag

För beräkning av energiförbrukning har information från SCB inhämtats för oljeleveranser till Umeå kommun, leveranser av värme och kyla och överförd el till slutlig förbrukare. Leveranser av eldningsolja och el till SCA Obbola ingår inte i SCB:s statistik och i redovisningen har därför uppgifter om oljeförbrukning och elförbrukning från SCA summerats med SCB:s statistik. Oljeleveranser till flyget ingår inte heller i SCB:s statistik och uppgifter om oljeförbrukning vid flyget har adderats med SCB:statistiken.

Elförbrukningen för Botsmark finns inte med i SCB:s statistik. För 2001 har SCB:s statistik därför adderats till elförbrukningen för Botsmark (5175 MWh) med uppgifter hämtade från Skellefte kraft.

Det finns brister i att använda SCB:statistiken för oljeleveranser då den påverkas av att leveranserna ej alltid hänförs till den kommun där den slutliga förbrukningen skett. Detta gäller bland annat då:

- oljebolagen levererat till en liten återförsäljare som icke är redovisningsskyldig men har en distribution över kommungränsen.
- förbrukaren har transporterat produkterna från leveransort till förbrukningsort.
- att felaktiga kommunkoder angivits.

Uppgifter om antal oljepannor, vedpannor, pelletspannor och kaminer har inhämtats från sotningsdistrikten 1 och 2 i Umeå. Biobränsleförbrukningen i småhus har för dessa antagits till 25 MWh/år och i flerfamiljshus 75 MWh/år. Biobränsleförbrukningen för kaminer har i småhus antagits till 5 MWh/år och i flerfamiljshus 2 MWh/år. Uppgifter om antalet hus som värms med el har inhämtats från Umeå Energi.

Industriernas biobränsleförbrukning har inhämtats från miljörapporter för Brattby sågverk, Sävar sågverk, Holmsunds sågverk och SCA Obbola. Enligt sotningsdistrikten finns det sju övriga småindustrier med fastbränsepannor. För dessa har biobränsleförbrukningen antagits till 100 MWh/år och industri.

4.8.1 Energianvändning i Sverige

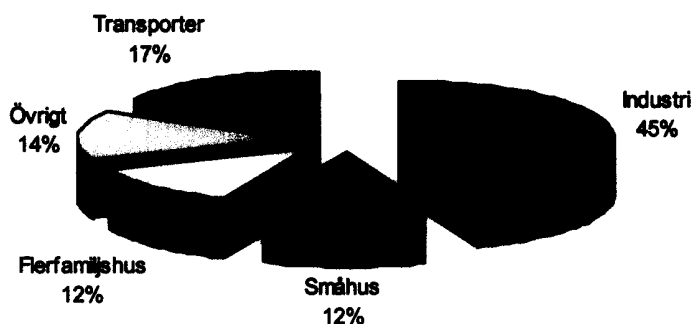
Elanvändningen slog rekord i Sverige år 2001. Trots stora insatser för att minska elanvändningen ökar den stadigt. Det beror delvis på ökad befolkning, men även på att vårt högteknologiska samhälle med en mängd apparater drar alltmer el. Enligt prognoser från Statens energimyndighet kommer elanvändningen att fortsätta öka de närmaste åren. Utbyggnad av 3-G nätet kommer till exempel att förbruka el motsvarande 2 Barsebäcksreaktorer.

De svenska hushållens elanvändning är för att jämföra med de finska, danska och tyska 2-4 gånger så hög. Det beror främst på att vi i Sverige i större utsträckning använder el för uppvärmning.

4.8.2 Läget i Umeå

Av den totala energianvändningen på 5 313 GWh i Umeå står industrin och jord- och skogsbruk för den största delen, 45 %. Anledningen till att industrin står för så stor del av den totala energianvändningen är att SCA Obbola är en energikrävande industri. Samma förhållanden gäller i andra kommuner med cellulosaindustrier.

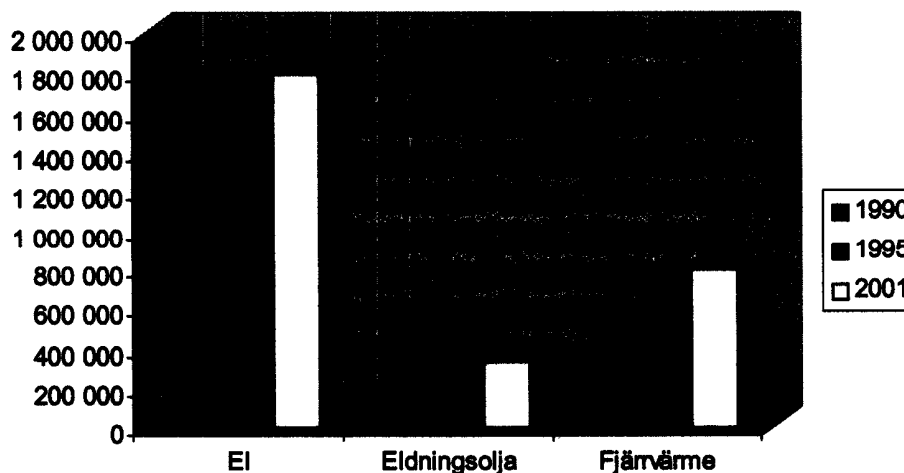
Energiförbrukning kategorier

Utvecklingen av energianvändningen

Sedan år 1990 har användningen av eldningsolja minskat med ca 18 %. Utbyggnad av fjärrvärme som ökat med 38 % under samma tid har ersatt en del av oljeanvändningen. Elförbrukningen har sedan år 1990 i Umeå ökat med 8,5 %. Totalt i Sverige ökar elförbrukningen med ca 1 % varje år.

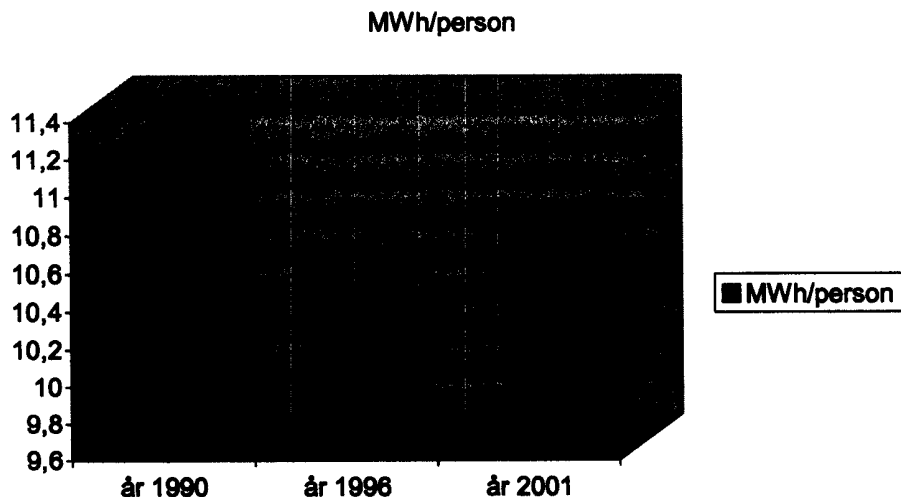
Utvecklingen av energianvändningen i Umeå

*På grund av felkällor i SCB:statistiken för elanvändningen för år 1995 har 1996 års värden använts. Eldningsolja för produktion av fjärrvärme ingår i både kategorin fjärrvärme och i kategorin eldningsolja.

I Umeå förbrukas något mer energi än genomsnittet i Sverige. År 2001 var energiförbrukningen 49,3 MWh/person att jämföra med Sveriges 43,3 MWh/person. Orsaken kan vara att vi har energikrävande industrier och vårt nordliga läge.

Elanvändning per person exklusive tillverkningsindustrin och jord- och skogsbruk

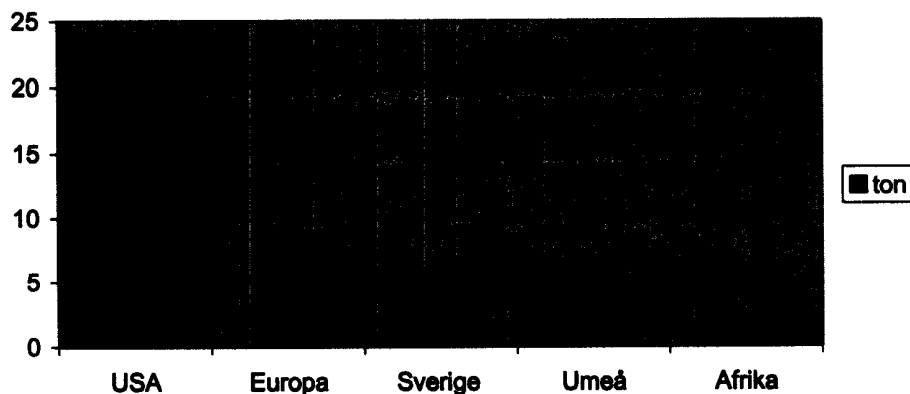

Ett av Energiprogrammets mål är att förbrukningen av elenergi exklusive tillverkningsindustrin ska minska med 10 % jämfört med år 2001. Mellan år 1990 och år 2001 har det skett en minskning med 5 %.

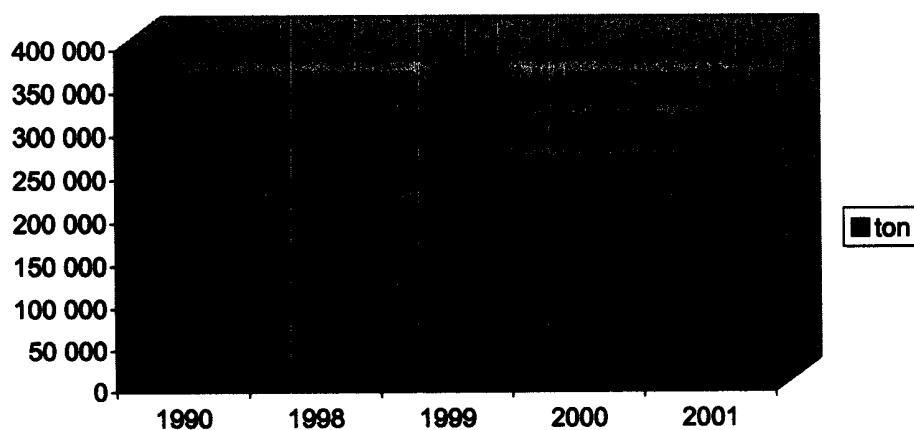
Koldioxidinventering

Umeå kommun har under år 2002 gjort en koldioxidinventering för att utreda Umeå kommuns utsläpp av koldioxid. Utredningen visar att det totala utsläppet av koldioxid under år 2001 uppgick till 350634 ton, vilket motsvarar 3,3 ton per invånare i Umeå, om elanvändningen baseras på vattenkraft. Koldioxidutsläppet blir 498468 ton, 4,7 ton per invånare, om elanvändningen baseras på Nordiska elmixen. Enligt SCB:s statistik för år 2000 uppgick utsläppen av koldioxid i Umeå till 3,5 ton/person och är att jämföra mot riksgenomsnittet 5,2 ton/person och år.

Utsläpp av koldioxid 2001 ton/person

Koldioxidutsläpp från fossila bränslen

Utsläppen av koldioxid har i Umeå minskat med 6 % mellan år 1990 och år 2001. Ett av Energiprogrammets mål är att utsläppen av koldioxid ska minska med 10 % jämfört med utsläppt mängd år 1990.

4.8.3 Energiförbrukning små- och fritidshus

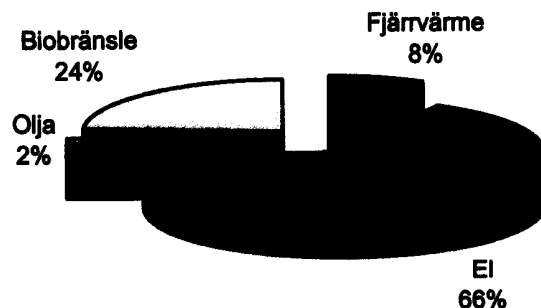
Småhusen i Umeå har jämfört med Sverige som helhet en större andel som värms med biobränsle, el och fjärrvärme, men jämförelsevis låg andel med oljeeldning.

Den totala energiförbrukningen i kommunen uppgår för småhus och fritidshus till 654 GWh. Den dominerande energikällan är el 66 % följt av biobränslen 24 %. En stor andel av hus med eluppvärmning har ett direktverkande system. Dessa byggdes främst under 1970-talet och finns spridda i hela kommunen. Under 1990-talet har småhus i delar av Umedalen uppförts med direktverkande el som huvudsakliga uppvärmningskälla.

Andelen med fjärrvärme förväntas öka i takt med utbyggnad av fjärrvärmenätet.

Sedan 1990 har oljeförbrukningen i småhus- och flerbostadshus minskat med 55 %. Olja bidrar idag med 2 % av små- och fritidshusens energiförbrukning. Antalet oljepannor i småhus- och fritidshus kommunen uppgår år 2000 till 739.

Energiförbrukning för små- och fritidshus år 2001

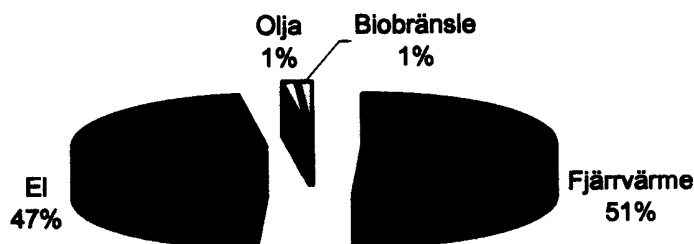

Andelen biobränslen uppgår till 24 %. Enligt sotningsdistrikten har antalet småhus med vedpannor ökat sedan år 1990. Det finns (2002) 3967 vedpannor, av dessa har 13 % ackumulatortank och keramikinsats. Det finns dessutom år 2002, 10024 biobränsleldade kaminer och öppenspisar.

År 2002 fanns det 498 värmepumpar och antalet ökar. År 2002 anmäldes 105 nya värmepumpar till Miljö- och hälsoskyddsmyndigheten.

4.8.4 Flerbostadshus

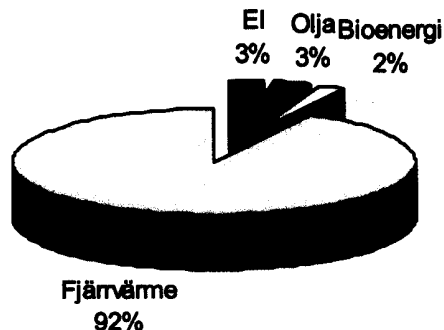
Flerbostadshus

Den totala energiåtgången för flerbostadshus uppgår till 657 GWh år 2001. Energiförbrukningen för biobränslen och olja tillsammans är endast 2 %.

Sedan år 1990 har oljeanvändningen mer än halverats.

Fördelning uppvärmning

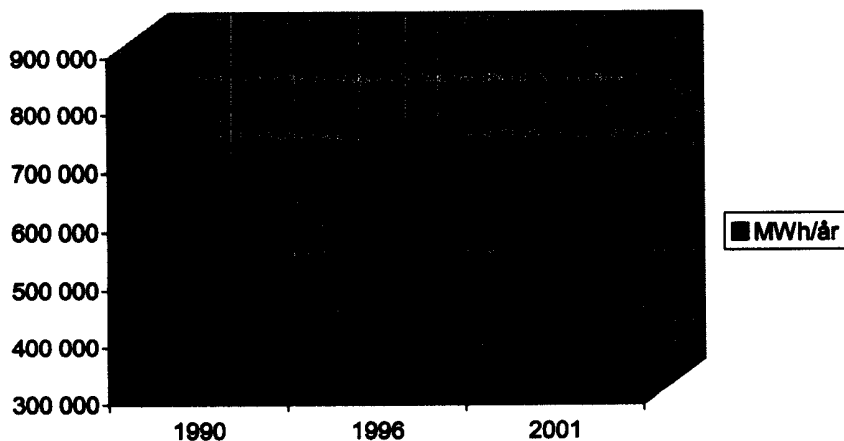
Den dominerande uppvärmningskällan är fjärrvärme och 92 % av lägenheterna har fjärrvärme som sin uppvärmningskälla. *(För el, olja och bioenergi har antalet lägenheter per flerbostadshus antagits till 10). Andelen lägenheter som värms med berg-, jord eller sjövärmepumpar understiger 0,5 %.

4.8.5 Industri och jord- och skogsbruk

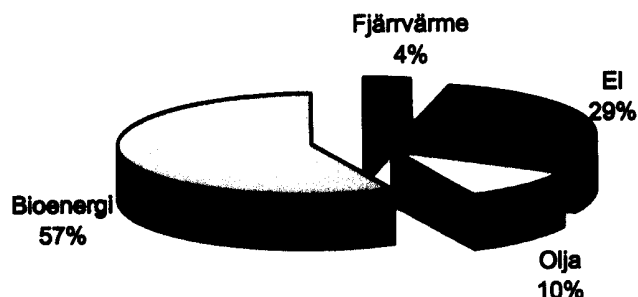
Industrisektorn i Sverige förbrukar mycket el jämfört med motsvarande industrier i andra delar av Europa. Utredningar på Volvos fabrik i Torslanda med motsvarande fabrik i Gent visade att fabriken i Sverige förbrukade 2-3 gånger mer el. I Oskarshamn kommun har forskare på Linköpingsuniversitet med enkla medel kunnat minska elförbrukningen med ca 50 % på alla industrier som de arbetat med. Det finns således stora potentialer att göra förbättringar inom industrisektorn.

45 % av energianvändningen i Umeå härrör från industriprocesser inklusive jord- och skogsbruk. Det är en något högre andel än Sverige som helhet. Totalt förbrukar industrin 2344 GWh år 2001. SCA Obbola är den industri som står för merparten av energiförbrukningen.

Utveckling av elanvändningen i tillverkningsindustri och jord- och skogsbruk

Energiförbrukning för industri och jord- och skogsbruk år 2001

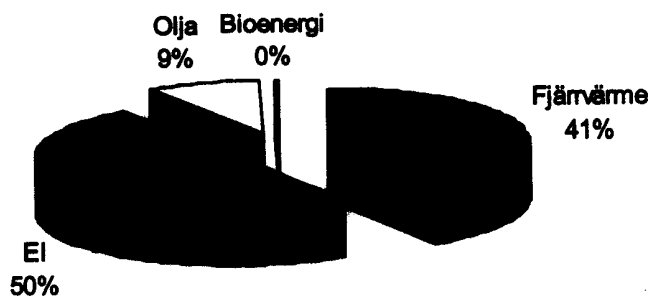

Biobränsleandelen uppgår till 57 %, vilket jämfört med andra kategorier är högt. Anledningen till detta är att sågverken och SCA Obbola har en stor andel biobränsle i sin energianvändning.

Industrin står för ca 60 % av kommunens förbrukning av eldningsolja. Den industri med störst oljeförbrukning är SCA Obbola som 2001 förbrukade ca. 19000 m³ (Eo5).

Industrin som helhet har sedan 1990 ökat sin oljeförbrukning med 10,5 % och elförbrukningen med 7 %.

4.8.6 Övrigt

Energiförbrukning, övrigt

I kategorin övrigt ingår parti- och detaljhandel, bank- och försäkring, byggverksamhet, offentlig sektor mm.

Totalt förbrukades 764 GWh år 2001. El är den huvudsakliga energikällan. Oljeförbrukningen har minskat med nästan 50 % sedan år 1990.

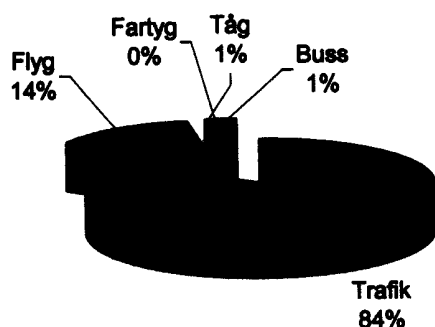
4.8.7 Transporter

Motordrivna fordon kräver energi för att fungera och transportsektorn förbrukar 900 GWh år 2001 motsvarande 17 % av den totala energianvändningen i kommunen. Större delen av denna energi utgörs av fossila, dvs. icke förnybara bränslen som olja, bensin och diesel. Enligt SCB:s statistik för oljeleveranser år 2001 levererades till Umeå Kommun 29 775 m³ diesel och 55 520 m³ bensin vilket motsvarar ett energiinnehåll på 755 GWh. Dessa går huvudsakligen till försäljning via bensinstationer och innefattar bil och busstrafik. Utöver detta är det främst flyget som står för en betydande energiåtgång.

Jämfört med år 1990 har leveransen av diesel ökat något medan leveransen av bensin minskat något. Den totala energianvändningen för transportarbetet har dock ökat.

År 2001 29 775 m³ diesel och bensin 55 520 m³ => 755 GWh
 År 1990 28 666 m³ diesel och bensin 55 796 m³ => 712 GWh

Energiåtgång transporter 2001

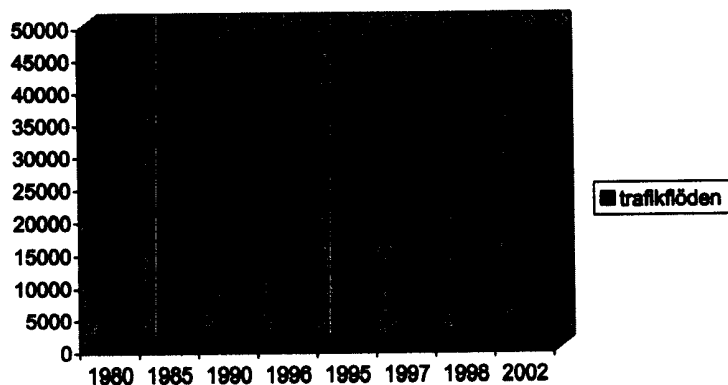

Biltrafik

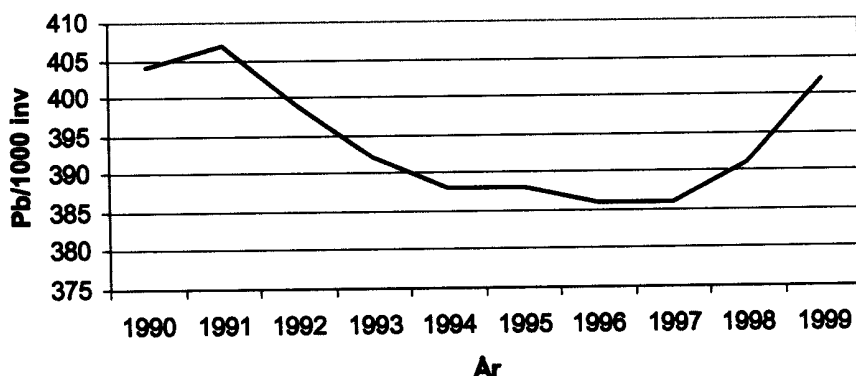
Av transportsektorns energianvändning svarar biltrafiken för den dominerande delen, hela 755 GWh. Det totala trafikarbetet i Umeå Tätort är uppskattat till 900 000 fordonskilometer/dygn.

Om inget drastiskt görs beräknar man med att det totala trafikarbetet ökar med drygt 2 % per år. Med denna utgångspunkt kommer trafikarbetet öka med ca 22 % från år 2000 till 2010.

Antal fordon/år mellan broarna över Umeälven

Biltäthet i Umeå

Figur: Biltäthet i Umeå kommun 1990-1999.

Kollektivtrafik (Buss)

Kollektivtrafiken i Umeå tätort har nio huvudlinjer som binder ihop stadens yttre stadsdelar med centrum. Förutom huvudbusslinjerna finns nattbussar och direktbussar som trafikerar vissa sträckor. Kollektivtrafiken i Umeå kommun genererar en energiåtgång av drygt 13 GWh. Av denna mängd utgör Etanolförbränning ungefär hälften. År 2000 omfattade busstrafiken 2 900 000 vagnkilometer, vilket medför ca 7 900 vagnkilometer/dygn.

Vid resor under ett veckodygn utgörs färdmedlet till 8 % av buss. Kvinnor väljer i betydligt högre grad att åka kollektivt än män

Enligt ÖPL98 ska 80 % av umeborna i tätorten bo inom 450 meters avstånd till hållplats med tio minuters turtäthet mellan bussarna.

Gång- och cykeltrafik

Inom Umeå Tätort finns sju större cykelstråk. Stråken utgörs främst av separerade gång- och cykelstråk men till viss del går de på gator.

Under ett veckodygn sker ca 55 000 förflyttningar med cykel. Cykeltrafikarbetet i tätorten uppgår under ett vardagsdygn till ca 100 000 km, och medelcykelavståndet är 1,8 km. Även om en cyklist eller gående kräver energi, i form av mat, för att färdas har inte någon energitillförsel beräknats. Gående och cyklister får ändå ses som de mest energisnåla och energieffektivaste transportsätten.

Den senaste resvaneundersökningen från år 1998 för Umeå kommun visar att 22 % av antalet personresor i Umeå tätort sker med cykel och 17 % till fots.

Sjötransporter

Sjötransporterna i Umeå hamn har uppskattats till ca 1100 fartygsrörelser/år under åren 2000-2001, vilket motsvarar en energiåtgång på 3,8 GWh. Kommungränsen sträcker sig 6 distansminuter ut i vattnet vilket motsvarar 11 km.

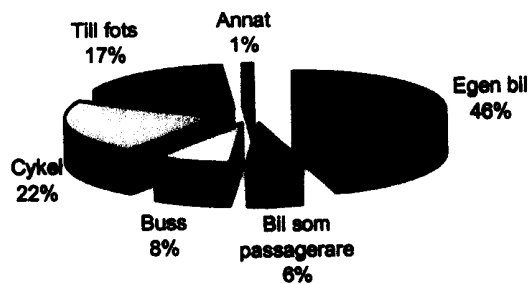
Flygtransporter

Även flygtransporterna står för en betydande del av kommunens energianvändning. Vid Umeå flygplats år 2001 genererade bränsleförbrukningen drygt 120 GWh. Det är ca 14 % av den totala energiåtgången vid transportarbete. Beräkningarna är gjorda enligt LTO-cykel, dvs de rörelser flygplanen gör på en höjd av 900 meter och lägre, samt deras markrörelser vid start och landning.

Järnvägstransporter

I dag utgörs persontrafik på järnvägen i Umeå kommun av nattågstrafik. Antalet godståg som går genom kommunen är ungefär tre gånger så många. Till skillnad från ovan nämnda motordrivna transportmedel som drivs av bränslen så drivs järnvägstransporter främst av elektrisk energi. Järnvägstrafiken inom Kommunens gränser genererar en årlig energiförbrukning av 4,6 GWh.

Resvanor i Umeå år 1998

Färdmedelsval vid resor, veckodygn. I genomsnitt görs 3,2 resor per person och dygn.

4.9 Luftföroreningar

Umeå kommun har sedan 70-talet undersökt luftkvaliteten i Umeå. Luftkvaliteten är tidvis dålig i centrala Umeå. Även om utsläppen av luftföroreningar minskat de senaste decennierna uppnås inte gällande gränsvärden för god luftkvalitet och miljö kvalitetsnormer i de centrala delarna. Detta gäller framförallt partiklar och kvävedioxid. Anledningen till den dåliga luftkvaliteten är dels utsläppen av luftföroreningarna men också de ogynnsamma meteorologiska förhållanden som råder. Hela centrala Umeå ligger inom ett område med dåliga utspädningsförhållanden vad gäller luftföroreningar, ca 70 procent av tiden råder stabil skiktning och inversion under vinterhalvåret. Inversion innebär att varm luft lägger sig som ett lock över kallare luft närmare marken och stänger inne luftföroreningarna.

Luftmätningar

I början av 1970-talet mättes svaveldioxid och svävande stoft. Mätningarna utökades successivt och från mitten av 1980-talet mäts luftföroreningar med datoriserade automatiska provtagare. Förutom en fast mätstation i kv. Idun har två mätvagnar under årens lopp placerats vid olika vägsträckor inom Umeå tätort. Mätningarna omfattar kväveoxider, partiklar, ozon, kolväten med mera. I ena mätvagnen finns en DOAS-utrustning (Differential Optical Absorption Spectroscopy). Förutom dessa mätningar görs passiva mätningar på ett antal platser. Det är små provtagare som under olika perioder samlar in luftföroreningar och som ger ett medelvärde för mätperioden.

Ett miljöövervakningsprogram för luft har utarbetats under år 2001. Avsikten är att samordna den nationella och regionala miljöövervakningen med den kommunala. Nu pågår mätningar i kv. Idun (Bibliotekshuset) som har en fast mätstation. Den mäter i takhöjd och betraktas som "Trendstation" som ska visa utvecklingen under lång tid. Två mätvagnar mäter luftföroreningar intill trafikerade vägar. Den ena är placerad vid korsningen Västra Esplanaden/Nygatan och den andra vid Kolbäcksvägen. Mätning med passiva provtagare görs vid Järnvägsgatan och Rådhusorget.

Kvävedioxid

Under åren 2000-2001 gjordes begränsade mätningar på grund av att mätutrustningen var inne för justering och kalibrering samt inköp av nya mätinstrument. Resultaten av mätningarna i Kv Idun visar på vinterhalvsmedelvärden på $24 \mu\text{g}/\text{m}^3$, vilket ligger något under vinterhalvsmedelvärdet för åren 1998/99. Månadsmedelvärdena ligger mellan 17 till $33 \mu\text{g}/\text{m}^3$ enligt mätningar med passiva provtagare som utförts av Umeå Universitet. Mätningarna utförda vid V. Esplanaden (E4) under år 2002 visar att årsmedelvärdet ligger på $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Dygnsmedelvärdena överskrider Naturvårdsverkets gränsvärden vid både E4 och Nygatan i anslutning till E4. Timmedelvärdena överskrids tidvis vid E4, men Naturvårdsverkets gränsvärden klaras för första gången sedan mätningarna startade. Däremot överskrids gränsvärdet mätt som timmedelvärde vid Nygatan.

Naturvårdsverkets gränsvärde för kvävedioxid

Halvårsmedelvärde	$50 \mu\text{g}/\text{m}^3$
1 timmedelvärde	$110 \mu\text{g}/\text{m}^3$ får överskridas 175 gånger per år (98-percentil)

Länsstyrelsen har under år 2002 undersökt kvävedioxidhalten ute på Holmöarna. Månadsmedelvärdena ligger mellan $0,9 - 2,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Det högsta värdet uppmättes under januari månad.

Miljökvalitetsnorm kvävedioxid, träder i kraft 1 januari 2006

1 timmedelvärde	90 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ får överskridas 175 gånger per år (98-percentil)
1 dygnsmedelvärde	60 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ får överskridas 7 gånger per år (98-percentil)
1 årsmedelvärde	40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$

Resultaten av kvävedioxidmätningarna visar att Umeå inte skulle klara miljökvalitets-normen om den skulle gälla idag.

Partiklar

Mätningarna av partiklar PM10 har utförts i kv Idun (Bibliotekshuset). Mätningar för åren 2001 och 2002 visar att årsmedelvärdena ligger på 12 respektive 8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, vilket ska jämföras med miljökvalitetsnormen på 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ som träder i kraft 1 januari 2006. År 2001 låg månadsmedelvärdena på halter mellan 8 till 21 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ och max timmedelvärdet på 31 till 211 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. År 2002 låg månadsmedelvärdet i kv Idun på 8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Årsmedelvärdena har legat mellan 5 till 16 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Naturvårdsverkets gränsvärde för partiklar (PM10) som träder i kraft 1 januari 2005

Dygnsmedelvärde	50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ får överskridas 35 gånger per år (90-percentil)
Årsmedelvärde	40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$

Bensen

Bensen har undersökts vid Västra Esplanaden (E4) och på Rådhusorget. Passiva provtagare har använts vid mätningarna. Resultaten visar att årmedelvärdet för år 2002 ligger på 1,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ vid E4 och 1,0 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ vid Rådhusorget.

Miljökvalitetsnorm bensen, träder i kraft 1 januari 2010

Årsmedelvärde	5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$
---------------	----------------------------

Ozon

Länsstyrelsen utför mätningar av ozon vid Holmön. Mätningarna, som görs med passiv provtagare, utgör månadsmedelvärden. Halterna under år 2002 varierar mellan 14 till drygt 96 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Halterna ligger på nivåer som kan skada grödor.

5 Exempel på energiinsatser i Umeå kommun

Fjärrvärme

Kommunen har ett väl utbyggt fjärrvärmenät. Idag är 92 % av lägenheter och 10 % av småhusen anslutna till fjärrvärmenätet. Under 2002 anslöts ca 400 nya kunder.

Dåva kraftvärmeverk

Dåva kraftvärmeverk togs i bruk 2000 och är en av världens mest energieffektiva och miljöanpassade kraftvärmeverk.

Fjärrkyla

Under 2001 har fjärrkyla byggts ut i delar av centrum fyrkanten. Fjärrkyla är ett miljöanpassat alternativ till vanliga kylmaskiner.

Cykelvägnät

Kommunen ansvarar för 17,6 mil gång- och cykelvägar, varav 15 mil finns i Umeå tätort. Kommunen antog år 2000 ett Cykeltrafikprogram, där målet är att andelen cykelresor av det totala antalet resor skall vara minst 30 procent till år 2010.

Bussar

Umeå har satsat på etanolbussar sedan år 1994 och kommunen har nu en av världens etanoltätaste bussparcker. Idag har Ultra 32 etanolbussar, vilket är ungefär hälften av Ultras busspark.

Värmepumpar

Under de senaste åren har ca 400 värmepumpar installerats i kommunen.

Vindkraft

I Umeå finns ett vindkraftverk i Umeå hamn, Holmsund med en effekt på 600 kW och en produktion på 1,2 GWh/år. I Hörnefors planeras det för en gruppstation om sex vindkraftverk med en total effekt på 9 MW.

Etanoltankställen

Etanol kan köpas på OK-Q8 Odlarvägen på Teg och Statoil Greenzone på Ersboda.

Ditt färdssätt – ett val för din hälsa

Har genomförts två år i rad. Aktiviteten innebar bl.a. att gratis lokaltrafik erbjöds Umeborna. Informationsinsatser för Ultra, NTF, Polisen, cykelhandlare och Motormännen genomfördes samtidigt.

Umeå Energis skolmagasin

Umeå Energi producerar skolmagasinet Wattson som alla skolelever i Umeå får. Skolmagasinet informerar om energi och miljö.

Nätverk

Alla kommuner i Väster- och Norrbotten deltar tillsammans med Vägverket i ett gemensamt nätverk för miljöanpassade och säkra transporter.

Gata och Park leder ett nätverk där studentkårerna, Umeå Energi, Umeå Universitet, Landstinget och Akademiska hus medverkar. Detta syftar bl a till att åstadkomma säkra, trygga och miljöanpassade transporter för studenter.

Ekonomisk körning

Vägverket i samarbete med Umeå kommun, Landstinget, företag och vissa körskolor genomför projekt för mer ekonomisk körning. Genom att lära ut att ekonomisk körning kan bränsleförbrukningen minska med 5 - 15 procent för personbilar.

Rötningsanläggning

Anläggning för rötning av avloppsslam färdigställdes under år 2002 vid Umeå kommuns avloppsreningsverk med stöd av Lokalt investeringsprogram s.k. LIP-medel. Energiproduktionen är ca 4000 MWh/år, vilket motsvarar ca 400 m³ olja.

Botniabanan

Botniabanan kommer sträcka sig från Umeå till Nyland för att där övergå till Ådalsbanan och sedan ansluta till befintligt snabbtåg i Sundsvall mot Stockholm. Projektet syftar till att möjliggöra en effektivare godstrafik, en bra regional persontrafik och en modern interregional snabbtågstrafik.

Umeåprojektet

Ny E12/E4-sträckning planeras runt Umeå istället för som nu genom centrala Umeå. Vägverket och kommunen har tagit fram alternativa sträckningar.

Miljöledning

I Umeå har de senaste åren ett flertal företag genomgått certifiering enligt ISO 14001, och Umeå tillhör numera en av de kommuner med flest antal certifierade företag.

Umeå kommuns fastighetsbestånd

Under de senaste 5 åren har Umeå kommun satsat på datoriserade övervakningssystem, och även byggt om och anpassat ventilationssystem. Besparingen för dessa fastigheter har sedan 1998 varit 13 %.

Klimatinvesteringsprogram KLIMP

Umeå kommun har ansökt om statligt bidrag för genomförande av ett Klimatinvesteringsprogram. Åtgärderna som är knutna till programmet förväntas minska utsläppen av fossilt koldioxid med drygt 40 000 ton per år och därmed bidra till minskad klimatpåverkan. Den totala kostnaden för att genomföra programmet uppgår till 685 miljoner kronor.

6. Idébank

Nedan följer förslag till aktiviteter som kommunen kan arbeta med för att förverkliga visionen och målen i Energiprogrammet. Aktiviteterna är kopplade till kommunens strategier inom energiområdet.

Kommunen ska främja introduktion och utbyggnad av miljöanpassad energiteknik

Solvärmeanläggningar

Beskrivning

Projektet syftar till att hitta minst en inrättning, t.ex. en idrottsplats eller en skola med hög förbrukning varmvatten och som inte är ansluten till fjärrvärme, där ett försök med kombination av solvärme och annan lämplig energikälla görs.

Måluppfyllelse

1, 3, 4, 8

Vindkraftsanläggningar

Beskrivning

Umeå kommun bör snarast ta ställning till vindkraftsetableringar inom kommunen.

Måluppfyllelse

Visionen

Odling av energigrödor

Beskrivning

Kommunen ska tillsammans med Statens Lantbruks Universitet arbeta med att utveckla odling av energigrödor. Odling av energigrödor kan förutom energi ge flera miljöfördelar såsom minskade koldioxidutsläpp och möjlighet till ett livskraftigt jordbruk.

Arbetet pågår.

Askåterföring

Beskrivning

Tillsätta en arbetsgrupp med representanter från askproducenter, universitetet och kommunen för att planera försök med askåterföring i skogsbruket.

Måluppfyllelse

Visionen

Etanol inblandning

Beskrivning

Att tillsammans med petroleumindustrin verka för att 95-oktanig bensin har minst 5 % etanolinblandning 2006.

Måluppfyllelse

3

Kollektivtrafiken

Beskrivning

Kommunen bör satsa på att Umeå ska ha en väl utbyggd kollektivtrafik till låga biljettpriiser.

Umeå kommun bör fortsätta satsning på alternativa bränslen i lokalbussar i Umeå.

Måluppfyllelse

3, 5, 6

Miljöanpassade fordon

Beskrivning

Kommunen bör vid utbyte av fordon välja sådana som drivs med förnybara energikällor, el eller motsvarande. Där något sådant alternativ inte finns bör det mest miljöanpassade fordonet väljas.

För optimalt nyttjande av fordonen bör en bilpool upprättas där flera förvaltningar kan nyttja fordonen efter bokning.

Måluppfyllelse

3, 6, 8

Kommunen ska aktivt arbeta med information och rådgivning för miljöanpassad och resurssnål energianvändning

Energirådgivning

Beskrivning

Under i första hand 2003-2007 bidriva en aktiv energirådgivning mot medborgare och mindre och medelstora företag.

Måluppfyllelse

1, 2, 3, 4, 5, 6, 8

Energi i tillsyn

Beskrivning

I tillsynen enligt miljöbalken bör energifrågorna ingå som en naturlig del i tillsynen. Förelägganden, råd och beslut bör ges med stöd av 2 kapitlet 5 § i miljöbalken när behov för energiförbättringar finns.

Måluppfyllelse

2, 3, 4, 5, 6

Näringslivsprojekt

Beskrivning

Umeå kommun bör tillsammans med näringslivet bedriva information och kunskapsspridning genom olika nätverk som t.ex. ”miljöfika träffar”. Syftet är att stärka näringslivet och verka för att fler företag miljöcertifierar sig och kretsloppsanpassar sin verksamhet.

Måluppfyllelse

2, 3

Energi och skola

Beskrivning

Tillsammans med skolan fortsätta aktiv information om energifrågor och dess miljöeffekter.

Måluppfyllelse

1

Kommunen ska planera så att förutsättningar ges för en effektivare energianvändning genom att samlokalisera bebyggelseområden, service och arbetsplatser

Energi i detaljplanering

Beskrivning

I miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) för detaljplaner bör energifrågorna särskilt belysas. Det kan gälla lokalisering, redovisning av energiförsörjning och energiförbrukning. I första hand bör fjärrvärme nyttjas och i andra hand bör annat förnybart eller miljöanpassat energisystem väljas.

Måluppfyllelse

1, 3, 4

Markanvisnings- och exploateringsavtal

Beskrivning

I samband med byggande av lokaler och bostäder i nya områden bör markanvisnings- och exploateringsavtal upprättas.

Avtalen ger kommunen som fastighetsägare möjlighet att ställa hårdare krav på uppvärmningssätt och energieffektivitet än Boverkets Byggregler.

Måluppfyllelse

1, 2, 3, 4

Kommunen ska verka för att områden som idag är el- eller oljeuppvärmda konverteras till fjärrvärme eller annan lokalt, miljöanpassad producerad värme. Nya områden ska i första hand anslutas till fjärrvärme.

Fjärrvärmeproduktion

Beskrivning

Umeå energi bör till 2005 utreda möjligheterna till minskad oljeanvändning i fjärrvärmeproduktion. 2001 förbrukades 10222 m³ eldningsolja.

Måluppfyllelse

3, 4, 6

Småskalig fjärrvärmeutbyggnad

Beskrivning

Att utreda möjligheterna till utbyggnad av fjärrvärme i områden där det idag inte finns tillgång till fjärrvärme.

Måluppfyllelse

1, 2, 3, 4, 6

Kraftvärmeproduktion

Beskrivning

Fortsatt effektivisering och utbyggnad av kraftvärme bör göras.

Måluppfyllelse

1, 2, 3, 4, 6

Deponigas

Beskrivning

Tillvarata den deponigas som bildas och nyttja energin i Dåva kraftvärmeverk.

Måluppfyllelse

4

Konvertering från olja/el till pelletsuppvärmning för Umeås byskolor

Beskrivning

En utredning har gjorts för konvertering av olja/el till pelletsuppvärmning för skolor i Umeå. Utredningen visar på goda både ekonomiskt och miljömässigt.

Kommunen bör upprätta en plan för konvertering av oljepannor i byskolor till pellets eller annan miljöanpassad energikälla.

Måluppfyllelse

1, 3, 4, 7

Kommunen ska aktivt arbeta för en övergång till förnybara energikällor, bättre energihushållning och energieffektivisering

Klimatinvesteringsprogram (KLIMP)

Beskrivning

Umeå kommun arbetar aktivt tillsammans med företag och organisationer angående KLIMP-bidrag. En första ansökan lämnades in den 1 maj 2003.

Måluppfyllelse

1, 2, 3, 4, 5, 6, 8

Mobility Management

Beskrivning

För att fler trafikanter ska välja att gå och cykla framför att ta bilen, krävs en förändring av deras attityder, beteenden och resvanor.

För att åstadkomma detta bör Umeå Kommun satsa på att under till att börja med en treårsperiod bedriva ett aktivt "Mobility management" - arbete för att förändra trafikanters resvanor och beteenden. Exempel på insatsområden inom projektet: informationsinsatser,

föreläsningar, produktion och utskick av kartor/broschyrer, samarbete med arbetsplatser, föreningar och skolor, kampanjer etc.

Måluppfyllelse
3, 5, 6

Trafikplan

Beskrivning
Umeå kommun bör under 2004 påbörja revidering av gällande trafikplan.

Måluppfyllelse
3, 5, 6

Eleffektivisering

Beskrivning
Se över och byta ut äldre reglerutrustning och införa närvarostyrning för belysning i kommunens lokaler.

Installera timer på motvärmplatser.

Måluppfyllelse
1, 3, 6

Småskalig biobränsleledning

Beskrivning
Umeå kommun bör upprätta utsläppskrav i detaljplaner för fastbränsleeldade eldstäder i områden där det finns, eller riskerar bli olägenheter.
I övriga områden gäller Boverkets byggregler som reglerar utsläppskrav.

Måluppfyllelse
Visionen, 6

Övergång till förnybar el

Beskrivning
Kommunen bör genom upphandling av EPD-märkt el välja sådana med minst miljöpåverkan och som utgår från förnybar el.

Måluppfyllelse
3, 7

Energiledningssystem

Beskrivning
Alla kommunala verksamheter bör ha en plan för energieffektivisering, med uttalade mål för vad som ska uppnås.

Varje år bör en redovisning göras på energiförbrukningen och genomförda förbättringsprojekt.

Måluppfyllelse
1, 3, 4, 5, 8

Miljöanpassad körning

Beskrivning
Kontinuerligt utbilda personal som kör mycket bil i tjänsten i miljöanpassad körning.

Måluppfyllelse
3, 6

Resepolicy

Beskrivning
En policy för miljöanpassat resande bör tas fram för kommunanställda och politiker.

Måluppfyllelse
3, 5, 6

Umeå kommun

Protokollsutdrag

För- och grundskolenämndens arbetsutskott 2024-06-04

§ 39

Diarienum: SK-2024/00268

Internremiss - Umeå kommuns reviderade energiplan

Arbetsutskottets beslut

För- och grundskolenämnden föreslås besluta att avge yttrande över Umeå kommuns reviderade energiplan enligt nedanstående förslag.

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att avge yttrande över Umeå kommuns reviderade energiplan enligt nedanstående förslag.

Ärendebeskrivning

Enligt Lagen om kommunal energiplanering ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Umeå kommuns övergripande målsättningar om klimatneutralitet tillsammans med översiktsplanens intentioner om en hållbar och transporteffektiv stad ställer höga krav på hållbar produktion och konsumtion av energi. För att nå kommunens ambitioner krävs en omställning mot ett robust energisystem som kan ses som en möjliggörare för omställning. Kommunens senaste energiplan antogs 2003. Sedan dess har mycket hänt i vår omvärld som inneburit att kommunen befinner sig i en ny situation där en fungerande och robust energiförsörjning är en förutsättning. Detta både utifrån ett förändrat geopolitiskt läge och med hänsyn till klimatkrisen som driver på industrins omställning och som verkar för en hög elektrifieringstakt.

Mot bakgrund av ovanstående finns anledning av att revidera tidigare energiplan/energiprogram för att tydliggöra det framtida energisystemets roll i omställningen mot våra gemensamma tillväxt- och klimatmål.

Förslaget har tagits fram i samverkan med kommunens verksamheter och bolag. Arbetsgruppen som jobbat fram förslaget består av kompetenser från Strategisk Utveckling, Umeå Energi och Näringsliv.

Remissförfrågan har gått ut till samtliga nämnder och bolag i Umeå kommun att inkomma med synpunkter på förslaget, särskilt vad gäller energiplanens innehåll och inriktning, senast den 28 juni.

Yttrande

För- och grundskolenämnden har valt att yttra sig över de förslag i energiplanen som är relevanta för nämndens ansvarsområde.

Inledningsvis ser nämnden positivt på revideringsförslaget då den syftar till att peka ut strategiska inriktningar för energisystem som möjliggör att kommunen når sina inriktningsmål och det framtida energisystemets roll i omställningen mot klimatmålen. Nämnden delar också förslaget på föreslagna påverkansområden med följande medskick:

I förslaget på energiplan framställs strategier för att möta Umeås energibehov enligt Umeås vision om tillväxt. Utmaningen är att ställa om från dagens energisystem till ett fossilfritt system år 2040. För att klara detta arbete anser nämnden det kan vara av särskild vikt att energiplanen kompletteras med en aktivitetsplan som tar avstamp i hur den beskrivna beteendeförändringen ska komma till stånd. Grunden för beteendet att hushålla med naturens resurser och minska klimatpåverkan utformas till stor del i skolan. Skolans läroplaner ger barn och elever insikter så att de själva kan medverka till att hindra skadlig miljöpåverkan och förstå hur samhällets funktioner och människans sätt att leva kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. Att bibehålla beteendet och agera utifrån dessa insikter i vuxen ålder kan vara svårt när det ställs mot andra intressen. Till exempel att välja tåg framför fossildriven bil trots att restiden ökar eller lägga tid på att laga sina saker trots att det är billigare att köpa nytt. Nämnden framhåller därför att energiplanen bör kompletteras med en aktivitetsplan som beskriver vilka åtgärder, med särskilt sikte på beteendeförändringar, som ska genomföras och av vem.

För- och grundskolenämnden ser också att en samordning med andra planer såsom åtgärdsprogram för Umeå kommuns miljömål 2022-2025

Umeå kommun**Protokollsutdrag**För- och grundskolenämndens arbetsutskott 2024-06-04

skulle öka energiplanens genomslagskraft då flera av miljöåtgärderna har beröringspunkter med energiplanens fokusområden. Arbetet med miljöåtgärderna har redan påbörjats och intern organisation skapats för att bland annat upprätta intern hantering av möbler i syfte att främja återbruk. I övrigt förespråkas att nyttja redan befintliga strukturer för verksamheternas eget arbete med avfallssortering, minskat resande samt samordnad varudistribution.

Beredningsansvarig

Maria Runarsdotter, kanslichef

Bilagor

Reviderad energiplan Umeå kommun

Beslutet ska skickas tillelin.lindqvist@umea.se och märks med KS-2024/00386

Tjänsteskrivelse

2024-05-27

För- och
grundskolenämndens
arbetsutskott

Diariennr: SK-2022/00319

FGN: Sammanträdesplan 2025

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att fastställa sammanträdesplan för 2025 enligt förslag.

Ärendebeskrivning

Sammanträdestider för arbetsutskott och för- och grundskolenämnd 2025.

Beslutsunderlag

Bilaga: Sammanträdesplan 2025 för arbetsutskott och nämnd - förslag

Beredningsansvarig

Annelie Holmlund, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till

KS diarium

Kommunikatör vid utbildningsförvaltningen

Sara Nordström, styrning och samordning

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

För- och grundskolenämnden, sammanträdestider 2025 - förslag

Beredning	AU	FGN
	9 jan	23 jan
	6 feb	20 feb
	13 mars	27 mars
	10 april	24 april
	8 maj	22 maj
	5 juni	19 juni
	11 sept	25 sept
	9 okt	23 okt
	6 nov	20 nov
	4 dec	18 dec

FGN, torsdagar med början kl. 09.00

AU, torsdagar med början kl. 08.15.

Beredning beslutas i samråd med presidiet

Elevdialog onsdag 14 maj

Umeå kommun

Protokollsutdrag

För- och grundskolenämndens arbetsutskott 2024-06-04

§ 40

Diarienum: SK-2022/00319

För- och grundskolenämnden - Sammanträdesplan 2025

Arbetsutskottets beslut

För- och grundskolenämnden föreslås besluta att fastställa sammanträdesplan för 2025 enligt förslag.

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att fastställa sammanträdesplan för 2025 enligt förslag.

Ärendebeskrivning

Sammanträdestider för arbetsutskott och för- och grundskolenämnd 2025.

Beslutsunderlag

Bilaga: Sammanträdesplan 2025 för arbetsutskott och nämnd - förslag

Beredningsansvarig

Annelie Holmlund, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till

KS diarium

Kommunikatör vid utbildningsförvaltningen

Sara Nordström, styrning och samordning

Tjänsteskrivelse

2024-06-04

För- och grundskolenämnden

Diarienumr: SK-2024/00008

Delegationsbeslut och anmälningsärenden – för- och grundskolenämnden 2024-06-20

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att godkänna redovisningen av delegationsbeslut och anmälningsärenden.

Ärendebeskrivning

Inför för- och grundskolenämndens sammanträde 2024-06-20 redovisas anmälda delegationsbeslut och anmälningsärenden som ska delges nämnden.

Beslutsunderlag

Bilaga: Sammanställning med bilagor, upprättad vid tidpunkt för kallelsens utskick

Beredningsansvarig

Annelie Holmlund, nämndsekreterare

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

UMEÅ KOMMUN
Sammanträdesdatum 2024-06-20

För- och grundskolenämnden
Delegationsbeslut och anmälningsärenden

Nr	Beslutsdat	Delegat	Ärendets art	Diarienummer
150	2024-05-10	Katarina Vilhelmsson	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid i förskolan, Förskolan Blåkulla - period 240513 - 240628 - Beviljas	SK-2023/00350-92
151	2024-05-10	Katarina Vilhelmsson	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid i förskolan, Förskolan Tavelstj - period 240520-240628 - Beviljas	SK-2023/00350-93
152	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-1
153	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-2
154	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-3
155	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-4
156	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-5
157	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-6
158	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-7
159	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Montessoriskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2024/00249-8
160	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Waldorfskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2023/00399-1
161	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Waldorfskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2023/00399-2
162	2024-05-07	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Umeå Waldorfskola - 240801-250630 - Beviljas	SK-2023/00399-3
163	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Vindelns kommun - Tavlesjö skola 3 elever, Grubbeskolan 2 elever, Tegs centralskola 1 elev - Beviljas	SK-2023/00059
164	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Vindelns kommun - Grubbeskolan musikklass åk 7, 1 elev - Avslag	SK-2024/00059-10
165	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Jokkmokks kommun - Sofiehemsskolan åk 2, 1 elev - Avslag	SK-2024/00152-3
166	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Robertsfors kommun - Storsjöskolan 1 elev, Östermalm skola 1 elev, Grubbeskolan 2 elever, Sävar skola 13 elever - Beviljas	SK-2024/00058
167	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Robertsfors kommun - Majsa Beskow skola åk 7, 1 elev - Avslag	SK-2024/00058-26
168	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Vännäs kommun - Hagaskolan 1 elev, Västangårds skola 4 elever, Sörfors skola 1 elev, Maja Beskow skola 1 elev, Tegs centralskola 2 elever, Överboda skola 1 elev - Beviljas	SK-2023/00570
169	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan skola - Vännäs kommun - Maja Beskow åk 8, 2 elever - Avslag	SK-2023/00570-36+37
170	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Vännäs kommun - Backens skola åk 4, 1 elev - Avslag	SK-2023/00570-35
171	2024-05-08	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Bjurholms kommun - Hagaskolan 1 elev - Beviljas	SK-2024/00126-4
172	2024-05-24	Presidiet	Beslut: Anmälan om skolpliktens upphörande vid varaktig utlandsvistelse - Nya Zeeland	SK-2024/00228-7
173	2024-05-24	Presidiet	Beslut: Anmälan om skolpliktens upphörande vid varaktig utlandsvistelse - Nya Zeeland	SK-2024/00228-5
174	2024-05-24	Presidiet	Beslut: Ansökan om fullgörande av skolplikt på annat sätt - Spanien - Avslag	SK-2024/00296-2
175	2024-05-21	Magnus Josefsson	Beslut: Ansökan om uppskjuten skolplikt - Avslag	SK-2024/00485-20

UMEA KOMMUN
Sammanträdesdatum 2024-06-20

För- och grundskolenämnden
Delegationsbeslut och anmälningsärenden

176	2024-05-28	Ann-Christine Gradin	Beslut: Mottagande till anpassad grundskola, 9 st - Beviljade	SK-2024/00325
177	2024-05-16	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Nordmalings kommun- Hörnefors centralskola 5 elever, Tegs centralskola 1 elev, Östtegs skola 1 elev - Beviljas	SK-2024/00060
178	2024-05-30	Christina Jonsson	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid - Förskolan Kungsbacka - Perioden 240423-240612 - Beviljas	SK-2024/00485-90
179	2024-05-30	Christina Jonsson	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid - Förskolan Sandbacken - Perioden 240524-240806 - Beviljas	SK-2024/00485-91
180	2024-05-30	Christina Jonsson	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid - Förskolan Rymden - Perioden 240601-241110 - Beviljas	SK-2024/00485-92
181	2024-06-05	Daniel Nordgren	Beslut: Ansökan om omplacering på grund av synnerliga skäl - Till förskolan Smeden - Beviljas	SK-2024/00247-5
182	2024-06-04	Daniel Nordgren	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev - Förskolan Uno - Avslås	SK-2024/00280-1
183	2024-05-29	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Dormsjöskolan - Beviljas	SK-2024/00329-1
184	2024-05-29	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Montessoriskolan - Avslås	SK-2024/00249-9
185	2024-05-29	Christopher Granberg	Beslut: Ansökan om tilläggsbelopp enskild elev, Mikaelgårdens skola - Beviljas	SK-2024/00330-1
186	2024-06-05	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Nordmalings kommun- Grubbeskolan 1 elev - Beviljas	SK-2024/00060-20

Datum	Anmälningsärenden (inkomna beslut och domar): Datum-Beslutsinstans/Beslutshavare-Ärende/Mål/Beslut	Diarienummer
2024-05-15	Skolverket: Beslut om statsbidrag för lärare och förskollärare Vt-24 - Beviljas	SK-2024/00086-14
2024-05-07	Integritetsskyddsmyndigheten: Beslut - Anmälan personuppgiftsincident - IMY vidtar för närvarande inga åtgärder	SK-2024/00043-4
2024-05-21	Skolinspektionen: Uppföljningsbeslut efter tillsyn - Östra Ersbodaskolan - Ärendet avslutas utan ingripande	SK-2023/00435-28
2024-05-16	Skolverket: Beslut om statsbidrag för utveckling av språk-och matematikundervisning 2024/2025 - Delvist beviljat	SK-2024/00086-15
2024-05-22	Miljö- och hälsoskyddsnämnden: Fastställande av kontrollfrekvens för planerad livsmedelskontroll - Förskolan Bullmark	SK-2024/00237-23
2024-05-14	Kommunstyrelsen: Beslut - Uppdrag till för- och grundskolenämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden att utreda för- och nackdelar med nuvarande förvaltningslösning jämfört med en tvåförvaltningslösning - KS-2024/00468	SK-2024/00321-1
2024-05-16	Miljö- och hälsoskydd: Beslut att inte registrera livsmedelsverksamhet - Förskolan Pluto	SK-2024/00237-25
2024-05-23	Umeåregionens brandförsvaret: Beslut - Tillsynsärende, Förskolan Smeden - Ärendet avslutas	SK-2024/00324-1
2024-05-24	Umeåregionens brandförsvaret: Beslut - Tillsynsärende, Förskolan Mariehem - Ärendet avslutas	SK-2024/00145-2
2024-05-27	Skolinspektionen: Beslut - Planerad kvalitetsgranskning - Sörfors skola	SK-2023/00585-7
2024-05-27	Umeåregionens brandförsvaret: Beslut - Tillsynsärende, Förskolan Reveljen - Ärendet avslutas	SK-2024/00130-2
2024-05-24	Arbetsmiljöverket: Inspektion - Obbola skola - Ärendet avslutas	SK-2023/00617-3
2024-06-10	Umeåregionens brandförsvaret: Beslut - Tillsynsärende, Förskolan Granbacken - Ärendet avslutas	SK-2023/00172-5
2024-06-04	Arbetsmiljöverket: Inspektion - Hedlundaskola - Ärendet avslutas	SK-2024/00154-4
2024-05-20	Umeåregionens brandförsvaret: Beslut - tillståndsärende, hantering av brandfarlig vara - Ärendet avslutas	SK-2024/00344-1

Datum	Skriftlig information till för- och grundskolenämnden	Diarienummer
2024-04-23	Dataskyddsombudets rapport 2023, bilaga 1.1	SK-2024/00292-1
2024-05-07	Informationssäkerhet årsberättelse 2023, bilaga 1.2	SK-2024/00293-1

UMEÅ
KOMMUN

Rapport

Dataskyddsombudets tillsyn 2023

Sammanfattning

Dataskyddsförordningen föreskriver att dataskyddsombudet bl.a. ska övervaka efterlevnaden av dataskyddsförordningen och den personuppgiftsansvariges strategi för skydd av personuppgifter.

Som ett led i denna tillsyn genomförde DSO 2023 en riktad granskning gällande nämndernas arbete med konsekvensbedömningar samt en övergripande granskning av inkomna rättighetsbegäranden, inkomna personuppgiftsincidenter och nämndernas registerförteckning över personuppgiftsbehandlingar.

Uppgifterna som använts i rapporten bygger på självrapportering från nämndernas förvaltningar samt uppgifter från EasIT (incidentrapporteringssystem) och RegIT (nämndernas registerförteckning).

Arbetet med GDPR ser olika ut i nämnderna och varierar ibland mellan verksamheter inom samma nämnd. Det finns identifierade brister i nämndernas och styrelsens arbete med konsekvensbedömningar och registerförteckningar som dataskyddsombudet rekommenderat åtgärder för i rapporten.

Eric Lindström
Dataskyddsombud

Innehåll

Sammanfattning	2
Avgränsning och förkortningar	4
Syfte.....	5
Riktad granskning 2023	5
Granskning och tillämplig lag	5
Resultat av granskning och dataskyddsombudets rekommendation.....	6
Möjliga konsekvenser.....	7
Personuppgiftsincidenter 2023	7
Tillämplig lag.....	7
Inkomna incidenter	8
Dataskyddsombudets rekommendation.....	8
Inkomna rättighetsbegäranden 2023	8
Tillämplig lag.....	8
Inkomna begäranden	9
Dataskyddsombudets rekommendation.....	9
Registerförteckning	9
Tillämplig lag.....	9
Resultat av granskning av registerförteckningar	10
Dataskyddsombudets rekommendation.....	10

Avgränsning och förkortningar

Granskningen omfattar följande nämnder som behandlar personuppgifter i verksamhet.

Kommunstyrelsen (KS)

Byggnadsnämnden (BN)

Miljö- och hälsoskyddsnämnden (MÖH)

Fritidsnämnden (FN)

Kulturnämnden (KN)

För- och grundskolenämnden (FGN)

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden (GVN)

Tekniska nämnden (TN)

Individ- och familjenämnden (IFN)

Äldrenämnden (ÄN)

Brand- och räddningsnämnden (BRN)

Överförmyndarnämnden (ÖFN)

Valnämnden (VN)

Syfte

Dataskyddsförordningen (GDPR) föreskriver i artikel 39.1b att dataskyddsombudet (DSO) ska övervaka efterlevnaden av dataskyddsförordningen, av andra av unionens eller medlemsstaternas dataskyddsbestämmelser och av den personuppgiftsansvariges strategi för skydd av personuppgifter, inbegripet ansvarstilldelning, information till och utbildning av personal som deltar i behandling och tillhörande granskning.

Som ett led i denna tillsyn genomförde DSO 2023 en riktad granskning gällande nämndernas arbete med konsekvensbedömningar samt en granskning av inkomna rättighetsbegäranden, inkomna personuppgiftsincidenter och nämndernas registerförteckning över personuppgiftsbehandlingar. Uppgifterna som använts i rapporten bygger på självrapportering från nämndernas förvaltningar samt uppgifter från EasIT incidentrapporteringssystem samt uppgifter i RegIT registersystem.

Personuppgiftsansvaret åligger nämnden (som helhet, inte individuella ledamöter). Ansvaret kan inte likt t.ex. arbetsmiljöansvar delegeras till verksamheten. Rapporten riktas därför till nämnden men med rekommendationer som nämnden kan rikta till sin verksamhet. Rapporten kan användas som en del av nämndernas systematiska dataskyddsarbete.

Riktad granskning 2023

Granskning och tillämplig lag

Av artikel 5.2 GDPR framgår att den personuppgiftsansvarige ska ansvara för och kunna visa att GDPRs grundprinciper efterlevs (*ansvarsskyldighet*). Exempel på hur personuppgiftsansvarig nämnd kan visa på regelefterlevnad är *riktlinjer, rutiner, dokumenterad uppföljning, osv.*

Av artikel 24 GDPR framgår att personuppgiftsansvarig med beaktande av behandlingens art, omfattning, sammanhang och ändamål samt riskerna, av varierande sannolikhetsgrad och allvar, för fysiska personers rättigheter och friheter ska genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att säkerställa och kunna visa att behandlingen utförs i enlighet med denna förordning. Dessa åtgärder ska ses över och uppdateras vid behov.

Av artikel 35 i GDPR framgår att om en typ av behandling, särskilt med användning av ny teknik och med beaktande av dess art, omfattning, sammanhang och ändamål, sannolikt leder till en hög risk för fysiska personers rättigheter och friheter ska den personuppgiftsansvarige före behandlingen utföra en bedömning av den planerade behandlingens konsekvenser för skyddet av personuppgifter.

De frågor som granskade nämnders verksamhet(er) ombetts svara på är:

- *Bedrivs något systematiskt arbete med att identifiera och genomföra*

konsekvensbedömningar i nämndens verksamhet? Bifoga ev. dokumentation som skulle användas för att styrka detta (jmf. art 5.2 GDPR). Om dokumentation saknas ange det i stället.

- *Totalt antal identifierade högriskbehandlingar i nämndens verksamhet? Om något arbete med att identifiera högriskbehandlingar inte genomförts eller slutförts ange det i stället?*
- *Totalt antal genomförda konsekvensbedömningar sedan 2018?*
- *Totalt antal genomförda konsekvensbedömningar under 2022?*

Resultat av granskning och dataskyddsombudets rekommendation

Av de nämnder som besvarat frågorna från dataskyddsombudet framgår att frågan hanteras olika både mellan nämnder och i vissa fall mellan olika verksamheter i samma nämnd. Några nämnder har framtagna rutiner eller checklistor för att fånga upp och genomföra konsekvensbedömningar. Andra har delvis påbörjat arbetet men där kan frågan ha hanterats olika av olika verksamheter inom samma nämnd. Andra nämnder uppges inte ha något systematiskt arbete/inte påbörjat arbetet alls. Det ska noteras att det inte förefaller finnas någon (mellan nämnderna) enhetlig hantering av frågan i kommunen.

Flertalet nämnder rapporterar att inga konsekvensbedömningar genomförts, några anger att orsaken är att de analyserat sina behandlingar och bedömt att det inte finns några högriskbehandlingar enligt IMYs lista (det finns alltså inget som behöver konsekvensbedömmas) medan andra anger att det beror på att inget systematiskt arbete med att identifiera högriskbehandlingar genomförts.

För att kunna säkerställa efterlevnad av GDPR är det viktigt att arbetet bedrivs systematiskt och att det finns dokumenterade rutiner/arbetsätt för att identifiera högriskbehandlingar och genomföra konsekvensbedömningar.

Med anledning av de svar som inkommit från nämnderna och styrelsen lämnar dataskyddsombudet följande rekommendationer till KS, VN, TN, ÖFN och BRN att uppdra till sina verksamheter att;

- För samtliga verksamheter inom nämnden. Skapa rutiner/arbetsätt så att nya personuppgiftsbehandlingar fångas upp och bedöms (ifall hög risk föreligger) innan behandlingen påbörjas.
- Gå igenom och bedöm befintliga behandlingar och genomför konsekvensbedömningar för de behandlingar som identifieras som högriskbehandlingar enligt IMYS lista.¹ Denna rekommendation gäller också FGN och GVN.
- Skapa rutiner/arbetsätt så att genomförda konsekvensbedömningar regelbundet följs upp och ev. nya/ändrade risker upptäcks och åtgärdas.

¹ <https://www.imy.se/globalassets/dokument/ovrigt/forteckning---konsekvensbedomningar.pdf>

Övriga nämnder rekommenderas att säkerställa att befintliga rutiner är kända och följs.

Något svar från kulturnämnden har inte inkommit och några rekommendationer kan därför inte lämnas till aktuell nämnd.

Möjliga konsekvenser

Då det är frågan om behandlingar som innebär en hög risk för de registrerades rättigheter och friheter innebär avsaknaden av genomförda konsekvensbedömningar och brist på rutiner att det finns risker för de registrerade vars personuppgifter behandlas av nämnderna.

De personuppgiftsansvariga nämnderna riskerar också att drabbas av skadestånd och sanktionsavgifter (art. 82-83 GDPR). IMY utfärdade i november 2023 en sanktionsavgift om 300 000 kr till Barn- och utbildningsnämnden i Östersunds kommun² för att de inte genomfört en konsekvensbedömning innan de påbörjade en personuppgiftsbehandling i Googles tjänster (behandlingen som innebar hög risk för registrerade).

Här ska också noteras att IMY har mandat att helt förbjuda en behandling som inte uppfyller kraven i GDPR vilket också är något som bör beaktas för de behandlingar där ingen konsekvensbedömning gjorts.

Personuppgiftsincidenter 2023

Tillämplig lag

Enligt artikel 33 i GDPR ska den personuppgiftsansvarige utan onödigt dröjsmål och, om så är möjligt, inte senare än 72 timmar efter att ha fått vetskap om den, anmäla en personuppgiftsincidenten till tillsynsmyndighet såvida det inte är osannolikt att personuppgiftsincidenten medför en risk för fysiska personers rättigheter och friheter.

Den personuppgiftsansvarige ska dokumentera alla personuppgiftsincidenter, inbegripet omständigheterna kring personuppgiftsincidenten, dess effekter och de korrigerande åtgärder som vidtagits. Dokumentationen ska göra det möjligt för tillsynsmyndigheten att kontrollera efterlevnaden av denna artikel.

Nämnderna har antagit riktlinjer där det bl.a. framgår att ansvaret för att undvika, upptäcka och anmäla personuppgiftsincidenter till personuppgiftsansvarig åligger varje anställd inom Umeå kommun. Chefer på alla nivåer har ett ansvar att aktivt verka för en positiv attityd kring detta. Detaljer om hur anmälan och hantering av personuppgiftsincident sker regleras i rutin för nämnden.

² [IMY-2023-1647 \(beslutet har inte överklagats av Östersunds kommun\)](#)

Inkomna incidenter

Under 2023 rapporterades det in totalt 93 st personuppgiftsincidenter till granskade personuppgiftsansvariga nämnder. Av dessa bedömdes 6 st som ej incidenter. Av de 87 faktiska incidenterna anmäldes 15 st (ca 17 %) till tillsynsmyndigheten IMY.

Av de inrapporterade incidenterna var 24 st (27,5 %) felskickad e-post, 8 st (ca 1 %) felaktiga behörigheter, 8 st (ca 1 %) tappad digital enhet, 4 st (ca 0,5 %) dataintrång och 47 st rapporterades som "Övrigt" (54%).

Det noteras att Överförmyndarnämnden, Valnämnden, Brand- och räddningsnämnden och Miljö- och hälsoskyddsnämnden inte hade någon inrapporterad personuppgiftsincident under 2023. Att det inte rapporterats någon personuppgiftsincident innebär inte att några incidenter inte inträffat bara att det inte rapporterats in någon. Försiktighet uppmanas därför i att dra några egentliga slutsatser av den informationen.

2022 var antalet inrapporterade incidenter 73 st varav 6 st bedömdes som ej incident. Antalet inrapporterade incidenter ökade alltså med ca 20 % i förhållande till 2022.

Trenden med felsänd e-post som den enskilt största anmälda typen av incident fortsätter från tidigare år (2022 var det 42%).

Dataskyddsombudets rekommendation

Dataskyddsombudet rekommenderar nämnder och styrelse att uppdra till sina verksamheter att:

- Utbilda personalen så att de kan identifiera personuppgiftsincidenter och vet hur/var de ska rapportera personuppgiftsincidenter samt uppmuntra dem att anmäla incidenter.

Inkomna rättighetsbegäranden 2023

Tillämplig lag

Enligt GDPR har registrerad ett antal rättigheter (rätten till information, rätten till tillgång, rätten till rättelse, rätten till radering, rätten tillbegränsning, rätten tilldataportabilitet, rätten till invändning). Reglerna för hur hanteringen av en rättighetsbegäran ska ske återfinns i art. 12 i GDPR.

Inkomna begäranden

Under 2023 har endast ett fåtal begäran om nyttjande av rättigheter enligt GDPR inkommit till kommunen. Av två inkomna begäranden (båda avsåg rätten till tillgång art. 15 GDPR) var en riktad till samtliga nämnder i kommunen medan en endast avsåg IFN.

Dataskyddsombudets rekommendation

Då det endast inkommit ett fåtal begäranden under 2023 finns inget egentligt underlag för att lämna några konkreta rekommendationer i frågan. Det noteras att det finns en kommunövergripande rutin för hur en rättighetsbegäran enligt GDPR ska hanteras och det pågår ett arbete (initierat av direktören för administration och innovation) med att ta fram en kommunövergripande e-tjänst där registrerade ska kunna framställa sin begäran till personuppgiftsansvariga nämnder på kommunen.

Registerförteckning

På grund av den stora mängden behandlingar hos de granskade nämnderna har det inte funnits möjlighet att granska alla registrerade behandlingar i RegIT (kommunens system där personuppgiftsbehandlingar registreras). Istället har slumpmässiga kontroller av granskade nämnders registreringar gjorts.

Följande antal behandlingar har granskats per nämnd av dataskyddsombudet: KS; 4, BN; 2, MöH; 2, FN; 2, KN; 2, FGN; 4, GVN; 4, TN; 4, IFN; 4, ÄN; 4, BRN; 3, ÖFN; 1, VN; 1.

Utöver de obligatoriska kraven i GDPR har också kontrollerats; senast datum för genomgång av behandlingen i RegIT och ifall det antecknats att behov av konsekvensbedömning bedömt/konsekvensbedömning genomförts. Båda fält förekommer i RegIT men är inte obligatoriska enligt GDPR.

Tillämplig lag

Enligt GDPR ska registret som personuppgiftsansvarig är skyldig att föra som minst innehålla följande information:

- Namn och kontaktuppgifter för den personuppgiftsansvarige, samt i tillämpliga fall gemensamt personuppgiftsansvariga, den personuppgiftsansvariges företrädare samt dataskyddsombudet.
- Ändamålen med behandlingen.
- En beskrivning av kategorierna av registrerade och av kategorierna av personuppgifter.

- De kategorier av mottagare till vilka personuppgifterna har lämnats eller ska lämnas ut, inbegripet mottagare i tredjeländer eller i internationella organisationer.
- I tillämpliga fall, överföringar av personuppgifter till ett tredjeland eller en internationell organisation, inbegripet identifiering av tredjelandet eller den internationella organisationen och, vid sådana överföringar som avses i artikel 49.1 andra stycket, dokumentationen av lämpliga skyddsåtgärder.
- Om möjligt, de förutsedda tidsfristerna för radering av de olika kategorierna av uppgifter.
- Om möjligt, en allmän beskrivning av de tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder som avses i artikel 32.1.

Resultat av granskning av registerförteckningar

Först ska konstateras att RegIT i sig innehåller fält som i huvudsak uppfyller de krav som ställs på ett register över behandlingar i (artikel 30) GDPR. Det identifierades en, mindre, brist i RegIT, i förhållande till minimikraven i artikel 30.1 GDPR. Uppgift om att dataskyddsombud finns och kontaktuppgifter till denne saknades i behandlingsregistret. Denna brist är åtgärdad efter påpekande från dataskyddsombudet.

Generellt kan sägas att det var få registreringar som helt uppfyllde kraven i artikel 30 i GDPR. I de fall där behandlingar med allvarigare brister upptäcktes har aktuella verksamheter skyndsamt kontaktats med åtgärdsrekommendationer. Övriga identifierade brister i registret är rapporterade direkt till nämndernas personuppgiftskoordinatorer för vidare hantering/åtgärd.

Två nämnder stack ut särskilt (ÖFN och BRN), där fanns det större brister i samtliga granskade behandlingar när det gällde kraven i artikel 30 men också andra brister i behandlingarna identifierades.

Endast ett fåtal av de granskade behandlingar i kommunen innehöll uppgift om att de var genomgångna under 2023. Många behandlingar saknade helt uppgift ifall de någonsin hade granskats och en behandling hade en angivelse om senast granskning från 2017. Flertalet behandlingar hade heller inte granskats sedan början av 2018 (sannolikt med anledning av att GDPR började gälla i maj 2018). Någon systematisk genomgång av registren kunde inte identifieras vid aktuell granskning.

Dataskyddsombudets rekommendation

Då samtliga granskade nämnders dokumentation om sina behandlingar i artikel 30 registret uppvisade brister rekommenderas samtliga nämnder och styrelse att uppdra till sina verksamheter att:

- Initiera och genomföra ett arbete med att gå igenom samtliga registreringar för att säkerställa att de uppfyller minimikraven i artikel 30.1 GDPR och i övrigt är korrekt ifyllda.
- Skapa en rutin (eller annan dokumenterad styrning) för regelbunden genomgång av registreringarna så att det säkerställs att registreringarna hålls uppdaterade och korrekta.

Årsberättelse Informationssäkerhet 2023

Upprättad av Hanna Öberg,
Informationssäkerhetssamordnare, SLK.

2024-03-11

Årsberättelse informationssäkerhet 2023

Detta dokument är en sammanfattning av det kommunövergripande informationssäkerhetsarbetet under 2023, en beskrivning av nuläget samt reflektion över organisationens utvecklingsbehov.

Sammanfattning

Informationssäkerhetsarbetet har under 2023 dels bedrivits med att skapa grundläggande förutsättningar för att etablera ett ledningssystem för informationssäkerhet genom att styrande och stödjande dokument och verktyg som är nödvändiga identifieras, revideras och/eller arbetas fram, dels med att utgöra aktivt stöd till verksamheter genom att leda workshops avseende informationssäkerhetsklassning och riskanalyser, genomföra informations/utbildningsinsatser samt hantera löpande frågeställningar.

Det försämrade säkerhetsläget i omvärlden är allvarligt och påverkar kommunens säkerhetsarbete. Regeringen är tydliga med att samhällets förmåga att stå emot störningar behöver stärkas och det skyndsamt. Grunden till en kommuns stärkta förmåga att stå emot hot och risker kopplat till informationssäkerheten ligger i ett systematiskt och strukturerat arbete enligt ett ledningssystem för informationssäkerhet. För detta är ledningens engagemang och förankring avgörande.

I mars 2024 presenterades delbetänkandet¹ kring EU-direktivet NIS2 som föreslås regleras i en "cybersäkerhetslag" med införande 1 januari 2025. Denna föreslås omfatta samtliga kommuners hela verksamheter vilket får stor påverkan på informationssäkerhetsarbetet i alla förvaltningar.

Budskapen från regeringen, Försvarmakten och Säkerhetspolisen är tydliga med att uppbyggnaden av samhällets motståndskraft mot störningar, kris och krig behöver stärkas och takten behöver snabbas upp. För kommunen innebär detta bland annat att kunna säkerställa att de viktigaste samhällsfunktionerna kan fungera och ha förmåga att

¹ [Nya regler om cybersäkerhet, SOU 2024:18 \(regeringen.se\)](#)

upprätthålla nödvändig försörjning till medborgarna. Detta arbete behöver snabbas upp och ett antal områden är nödvändiga för detta:

- Resurser för informationssäkerhetsarbete behöver utvärderas ställt i relation till påverkan av det försämrade omvärldsläget samt eventuell ny cybersäkerhetslag. En modell för resursfördelning och rollbeskrivningar centralt och förvaltningar bör tas fram. Bedömning visar på behov av 4-5 informationssäkerhetssamordnare centralt, beroende på förvaltningarnas resurstilldelning.
- Takten med implementering av ledningssystem för informationssäkerhet behöver accelerera. Införandet behöver definieras i form av omfattning, tid och resurser och förslagsvis drivas i projektform. Resursättningen behöver återspegla inriktningen och målen med informationssäkerhetsarbetet både centralt och i förvaltningarna. Förvaltningar bör utvärdera effekten av sitt informationssäkerhetsarbete.
- Arbetet med att kartlägga, klassa och riskbedöma information samt säkerställa informationssäkerhetskrav vid upphandling behöver bedrivas på ett strukturerat sätt i förvaltningarna med utgångspunkt i ett processbaserat arbetssätt. Detta kräver resurser i förvaltningarna som kan utbilda sig i kommunens metodik för att genomföra klassning och riskanalyser löpande.
- Informationssäkerhetsarbetet behöver samordnas med verksamheternas kontinuitetsplanering för att säkerställa tillgång till den information som har betydelse för samhällsviktig verksamhet eller som i övrigt är verksamhetskritisk. Det är sannolikt att vi kommer att drabbas av IT-störningar som får stor påverkan på våra verksamheter och förmågan att stå emot och hantera störningar blir avgörande för att upprätthålla samhällsviktiga tjänster och verksamheter. Detta förutsätter också att medarbetare övas i att hantera störningar.

MSB utvärdering av kommunernas arbete 2023

Umeå Kommun deltog i MSB:s nationella utvärdering av det systematiska informationssäkerhetsarbetet i offentlig förvaltning. Resultatet för Umeå Kommun visar att vi har vissa grundläggande faktorer såsom arbetssätt och metodik på plats men brister avseende inventering av informationsmängder (kartläggning och klassning av information), säkerställande av medarbetarnas kunskaper om informationssäkerhet, samt uppföljning av informationssäkerhetsarbetet.

MSB har sammanställt det nationella resultatet av Infosäkkollen 2023² och den övergripande rekommendationen är att det behövs en generell satsning på att stärka det systematiska informationssäkerhetsarbetet i den offentliga förvaltningen. Förändringstakten motsvarar inte behovet, särskilt inte med hänsyn till rådande säkerhetspolitiska läge.

MSB rekommenderar kommunerna att arbeta med följande:

1. Stärk ledningens engagemang i det systematiska informations- och cybersäkerhetsarbetet,
2. Etablera ett arbetssätt för analys och hantering av informationssäkerhetsrisker, och tillämpa det,
3. Etablera ett arbetssätt för kontinuitetshantering och öva det,
4. Utbilda fler och bättre,
5. Följ upp arbete och åtgärder,
6. Etablera ett arbetssätt för att säkerställa informationssäkerhet vid upphandling och kvalitetssäkra det.

I och med Umeå Kommuns resultat behöver arbete med samtliga 6 punkter ovan fortgå. Ett systematiskt arbete enligt ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) är avgörande för att få effekt i hela organisationen och arbetet med att etablera ett LIS behöver snabbas på. Införandet av LIS behöver definieras i form av omfattning, tid och resurser (se följande rubrik).

² MSB2333 – mars 2024; [Det systematiska informations- och cybersäkerhetsarbetet i den offentliga förvaltningen : Resultatredovisning av Infosäkkollen och It-säkkollen \(msb.se\)](#)

Umeå Kommuns arbete 2023

Ledningssystem för informationssäkerhet (LIS)

Med utgångspunkt i 2020 års kommunrevision av IT-och informationssäkerhetsarbetet antogs inriktningen att etablera ett ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) med tillhörande kort- och långsiktiga mål av SDF i mars 2021. Förankringen av informationssäkerhetsmålen bedöms ännu vara låg i förvaltningarna, ingen förvaltning har delgivit informationssäkerhetssamordnare sina planer eller mål för informationssäkerhetsarbetet. Varje nämnd är ansvarig för informationssäkerheten inom sitt verksamhetsområde och informationssäkerhetsarbetet behöver integreras med övrig verksamhetsstyrning utifrån ett större informationsförvaltningsperspektiv, vilket är en förutsättning för att på ett strukturerat och systematiskt sätt säkerställa att informationen har rätt skydd under hela dess livscykel. LIS bör också integreras med kommunens övriga systematiska kvalitetsarbete och dess ledningssystem.

Arbetet med att skapa förutsättningar för ett LIS har fortgått med kortsiktigt mål att under 2024 revidera informationssäkerhetspolicy och informationssäkerhetsriktlinjer och tillhörande metodstöd. Ett systemstöd för informationsförvaltning infördes i slutet av 2023 under en provperiod (pågår i mars 2024) med syfte att arbeta strukturerat med processorienterad informationskartläggning, informationssäkerhetsklassning och riskanalys.

Införandet av LIS drivs idag i informationssäkerhetsorganisationens linjearbete vilket innebär att informationssäkerhetssamordnare enbart arbetar med införande av LIS delar av sin arbetstid. Omvärldsbevakning visar att ett införande av LIS med fördel bedrivs i projektform då det utgör en engångsaktivitet och bör avgränsas i tid och omfattning. Arbetet kräver nyckelkompetenser inom flera områden, t.ex. IT, juridik, säkerhet och verksamhet. Ett LIS omfattar samtliga förvaltningar, därför är förvaltningsledningarnas aktiva stöd och engagemang avgörande. Ledning och nyckelkompetenser bör utgöra roller i projektets styr- och referensgrupp för bred förankring i införandet.

Informationssäkerhetssamordnarens rekommendation är därför att införandet av LIS definieras i termer av omfattning, avgränsningar, beroenden och resursbehov och att det drivs i projektform.

Informationssäkerhetsklassning och riskanalys

All information i kommunen ska vara klassad och arbetet med informationssäkerhetsklassning och riskanalys åligger förvaltningarna.

Informationssäkerhetssamordnare har under året bistått med stöd genom att leda workshops vid ett 15-tal tillfällen efter förfrågan från berörda verksamheter.

Klassning och riskanalys inför upphandling av ett system är ett delmoment i kommunens IT-upphandlingsmodell. 41% av de upphandlingar som genomförts under 2023 har följt IT-upphandlingsmodellen. Klassning och riskanalys behöver även göras av redan befintliga IT-system om det ej gjorts tidigare.

Klassning och riskanalys är nödvändigt för att kunna vidta säkerhetsåtgärder och ställa relevanta krav på hur vi hanterar informationen både internt och externt. I takt med att cyberangreppen ökar kommer det att bli ännu viktigare att kartlägga våra leveranskedjor, ställa krav på leverantörer och planera alternativa arbetssätt om något skulle inträffa i en tjänst hos en leverantör som organisationen är beroende av för att kunna fortsätta sin verksamhet.

Utbildning i informationssäkerhet

Informationssäkerhetssamordnare erbjuder utbildning/information till verksamheterna efter förfrågan och under 2023 har ett tiotal informationsträffar hållits av olika karaktär.

Dataskyddsdagen inträffar i januari varje år och då anordnar dataskyddsombud och informationssäkerhetssamordnare halvdagspass med information om dataskydd/GDPR och informationssäkerhet, denna utbildning erbjuds alla medarbetare.

Under hösten genomfördes en webbkurs om riskerna med nätfiske vilken distribuerades till samtliga medarbetare. Ca 20% av dessa har genomgått kursen (februari 2024).

Informationssäkerhetsutbildning har skickats till alla nyanställda som en Nanolearningkurs, då denna är utdaterad är en ny utbildning under framtagande för att kunna nyttjas till samtliga medarbetare.

Incidenter

Informationssäkerhetsincidenter kan omfatta både personuppgiftsincidenter och IT-säkerhetsrelaterade incidenter. Personuppgiftsincidenter rapporteras och hanteras inom dataskyddsorganisationen. Under 2023 har 87 personuppgiftsincidenter rapporterats in, där 27% rapporterades som "mejl med personuppgifter har skickats fel". Drygt hälften av alla incidenter kategoriserades under "övrigt". Mörkertalet av ej rapporterade personuppgiftsincidenter bedöms vara stort.

Det har under året skett IT-säkerhetsrelaterade incidenter som lett till driftstörningar och brist på tillgänglighet till information, bland annat genom överbelastningsattacker. Vi utsätts

veckovis för bedrägeriförsök genom bluffmejl (s.k. nätfiske, phishing) där mejl med potentiellt skadliga länkar eller bilagor bifogas mejl till kommunanställda.

IT-säkerhetsrelaterade incidenter ska enligt befintlig rutin rapporteras till IT kundsupport. Dessa ska omhändertas av IT utifrån behov och ska utredas av förvaltningsledare i samverkan med relevanta aktörer och här saknas tydlig statistik, rutinen bedöms inte vara känd och efterlevas vilket medför att vi inte kan följa upp incidenter om de inte rapporterats som personuppgiftsincidenter.

Omvärldsbevakning

Försämrat säkerhetsläge och risk för cyberangrepp

Säkerhetsläget har allvarligt försämrats i vår närhet och det innebär en direkt påverkan på Sveriges säkerhet. Som tidigare bedömer Säkerhetspolisen att de största hoten utgörs av främmande makt och våldsbejakande extremister.³

MSB anger att många av de cyberangrepp som skett under 2023 är relativt osofistikerade men att de trots detta ofta påverkar organisationer negativt. Det indikerar brister och att säkerhetsarbetet måste stärkas. Leveranskedjeincidenter, där ett cyberangrepp påverkar eller sprids till många organisationer samtidigt, kan leda till stora konsekvenser för samhället.⁴

Cyberangrepp nyttjas av främmande makt som verktyg för en mängd olika syften, som att skapa utrikes- och säkerhetspolitiska fördelar, gynna landets egen forskning och utveckling, skapa konkurrensfördelar för inhemska företag eller för att ta fram underlag för påverkansoperationer.

Kriminella grupperingar genomför angrepp genom dataintrång, nätfiske, stöld av känslig information och kryptering av verksamhetskritiska system i syfte att utpressa organisationer på pengar, även kallat ransomware. Detta hot har ökat, vi har under året sett kommuner och myndigheter drabbas och det kommer fortsätta slå hårt mot samhällsviktig verksamhet. Vi behöver räkna med att även vår kommun kan drabbas och förbereda oss för att kunna hantera både små och stora störningar i våra verksamheter.

³ Säkerhetspolisens årsbok 2022/2023; [Säkerhetspolisen 2022-2023 \(sakerhetspolisen.se\)](https://www.sakerhetspolisen.se)

⁴ MSB2287 – januari 2024; [Cyberangrepp mot samhällsviktiga informationssystem – 25 rekommendationer för stärkt skydd mot cyberangrepp](#)

Rättsliga förutsättningar – förslag ny cybersäkerhetslag

Inom EU pågår ett intensivt arbete med direktiv och förordningar som rör digitaliseringsområdet där flertalet rör cybersäkerhetsområdet och kommer ha påverkan på informationssäkerhetsarbetet.

2022 beslutades EU-direktiven om åtgärder för en hög gemensam cybersäkerhetsnivå i hela unionen (NIS2) och om kritiska entiteters motståndskraft (CER).

Den 5 mars 2024 presenterades SOU 2024:18 "Nya regler om cybersäkerhet"⁵ som föreslår att NIS2-direktivet i huvudsak införlivas genom en ny lag, cybersäkerhetslagen. Lagen reglerar säkerhet i och runt informationssystem och föreslås införas den 1 januari 2025. Cybersäkerhetslagen föreslås omfatta offentlig förvaltning inkluderat samtliga kommuner. Lagen föreslås därmed bli tillämplig för all verksamhet inom alla kommunens förvaltningar (med undantag för kommunfullmäktige) och anger en miniminivå för informationssäkerhetsarbetet.

Lagen innebär i korthet krav på:

- Riskhanteringsåtgärder
- Anmälan av incidenter till MSB
- Obligatorisk utbildning till ledningen, som även ska erbjudas all personal,
- Ett i övrigt systematiskt informationssäkerhetsarbete

Tillsynsmyndighet för kommunerna föreslås bli Länsstyrelserna med sanktionsavgifter upp till 10mnkr för offentlig förvaltning. Andra tillsynsmyndigheter kan bli aktuella för kommunerna beroende på sektor.

Parallellt med NIS 2-direktivet införs även CER-direktivet (Critical Entities Resilience) som ställer krav på åtgärder för att stärka motståndskraften i viss samhällsviktig verksamhet. Detta direktiv samspelar och kompletterar NIS2-direktivet så vis att det adresserar entiteternas förmåga att förebygga, skydda mot, reagera på, hantera och återhämta sig från hybridattacker, naturkatastrofer, terrorhot och folkhälsosituationer. Båda direktiven avser höja kraven på organisationer och därmed göra samhället mer motståndskraftigt mot IT-incidenter.

⁵ [Nya regler om cybersäkerhet, SOU 2024:18 \(regeringen.se\)](#)

Kommunens kort- och långsiktiga utvecklingsbehov

Budskapen från regeringen, Försvarmakten och Säkerhetspolisen är tydliga med att uppbyggnaden av samhällets motståndskraft mot störningar, kris och krig behöver stärkas och takten behöver snabbas upp. För kommunen innebär detta bland annat att kunna säkerställa att de viktigaste samhällsfunktionerna kan fungera och ha förmåga att upprätthålla nödvändig försörjning till medborgarna. Förutsättningar att kunna stå emot störningar och angrepp mot informations- och verksamhetssystem som har betydelse för samhällets funktionalitet ges av ett systematiskt informationssäkerhetsarbete som säkerställer att vi vet vilken information vi hanterar vart, vilken information som behöver finnas tillgänglig i alla lägen, och att informationen har ett rätt dimensionerat skydd genom hela beroendekedjan från leverantör till medborgare. Dessa krav återspeglas även i förslaget om ny cybersäkerhetslag.

Detta arbete behöver snabbas upp och ett antal områden är nödvändiga för detta:

- **Resurser för informationssäkerhetsarbete behöver utvärderas** ställt i relation till påverkan av det försämrade omvärldsläget samt ny eventuell cybersäkerhetslag. En modell för resursfördelning och rollbeskrivningar centralt och förvaltningar bör tas fram. Bedömning visar på behov av 4-5 informationssäkerhetssamordnare centralt, beroende på förvaltningarnas resurstilldelning.
- **Takten med implementering av ledningssystem för informationssäkerhet behöver accelerera.** Införandet behöver definieras i form av omfattning, tid och resurser och förslagsvis drivas i projektform. Resurssättningen behöver återspegla inriktningen och målen med informationssäkerhetsarbetet både centralt och i förvaltningarna. Förvaltningar bör utvärdera effekten av sitt informationssäkerhetsarbete.
- **Arbetet med att kartlägga, klassa och riskbedöma information samt säkerställa informationssäkerhetskrav vid upphandling** behöver bedrivas på ett strukturerat sätt i förvaltningarna med utgångspunkt i ett processbaserat arbetssätt. Detta kräver resurser i förvaltningarna som kan utbilda sig i kommunens metodik för att genomföra klassning och riskanalyser löpande.
- **Informationssäkerhetsarbetet behöver samordnas med verksamheternas kontinuitetsplanering** för att säkerställa tillgång till den information som har betydelse för samhällsviktig verksamhet eller som i övrigt är verksamhetskritisk. Det är sannolikt att vi kommer att drabbas av IT-störningar som får stor påverkan på våra verksamheter och förmågan att stå emot och hantera störningar blir avgörande för att upprätthålla samhällsviktiga tjänster och verksamheter. Detta förutsätter också att medarbetare övas i att hantera störningar.

Denna behandling '62/24 Utbildningsdirektören informerar' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '63/24 Förskolestruktur' har inget tjänsteutlåtande.